

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 49 (5004) 14 снежня 2018 г.

ISSN 0024-4686

16+

Свежыя часопісы:
філасофія на дарогах
жыцця
стар. 6

Шляхціц.
Аграном.
Пісьменнік
стар. 10

Лялькі і людзі
ў спектаклях
Ігара Казакова
стар. 13

Імя сусветнага

значэння

Постаць Чынгіза Айтматава ўжо даўно стала знакавай і нават яднальнай для ўсёй постсавецкай прасторы. Асобы такой велічыні заўсёды стваралі не толькі літаратуру, але і гісторыю. Яго кнігі былі перакладзены больш як на 178 моў свету тыражом каля 100 мільёнаў экзэмпляраў. Нядзіўна, што ў Беларусі, як і ў многіх краінах, адзначаюць 90-годдзе з дня нараджэння Чынгіза Айтматава.

Значэнне Чынгіза Айтматава для Беларусі падкрэсліваюць хаця б наступныя падзеі: сёлетні выхад кнігі «Буранны паўстанак. І вякуе дзень за год» на беларускай мове і адкрыццё сквера імя Чынгіза Айтматава на плошчы Ванеева ў Мінску. Гэтымі днямі ў кніжнай краме «Дружба» «Белкнігі» адбылася імпрэза, прысвечаная 90-годдзю з дня нараджэння сусветна вядомага пісьменніка. Да падрыхтоўкі спрычыніліся Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Пасольства Кыргызскай Рэспублікі, Саюз пісьменнікаў Беларусі, выдавецтва «Народная асвета».

Працяг на стар. 2 ▶

Фота: Кастусь Дробіца

Фота: Кастусь Дробіца

Папараць-кветка зімой

Пры пэўных умовах яна можа і заквітнець — магчыма, калі папараць-стужка трапіць у таленавітыя рукі. Галоўная прэмія айчынай кінаіндустрыі ўпершыню будзе ўручана сёлета 17 снежня, у Дзень беларускага кіно.

Арганізатарамі з'яўляюцца Міністэрства культуры, Нацыянальны цэнтр сучаснага мастацтва, Мінгарвыканкам, Нацыянальная кінастудыя «Беларусьфільм», Беларускі саюз кінематографістаў і Беларуская гільдыя актэраў кіно.

Рэспубліканскі конкурс «Нацыянальная кінапрэмія Беларусі — 2018» заснаваны дзеля стымулявання і развіцця айчыннага кінематографа. Першы складнік дзяржаўнага клопату навідавоку: адразу 20 намінацый прадугледжваюць арганізатары.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 1 80 4 9

Працяг на стар. 2 ▶

Акізнты тыдня:

краіна

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыву Прэзідэнцкай бібліятэкі Рэспублікі Беларусь з 85-годдзем з дня яе заснавання. «Адпавядаючы высокім патрабаванням часу, установа дастойна выконвае місію па захаванні і выкарыстанні фонду айчынных і замежных дакументаў, арыентаваных на палітыку, канстытуцыйнае права, эканоміку і навуку. Сёння работа бібліятэкі накіравана на ўмацаванне беларускай дзяржаўнасці, духоўна-культурных і маральных каштоўнасцяў грамадства», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка выказаў перакананне, што дзейнасць калектыву бібліятэкі і ў далейшым будзе накіравана на фарміраванне светапогляду грамадзян і забеспячэнне стабільнасці.

Падзея. У Мінску прэзентавана Пусеагульная дэкларацыя правоў чалавека на беларускай мове. Мерапрыемства было прымеркавана да Дня правоў чалавека і 70-годдзя дэкларацыі, перадае БелТА. «Прыняцце дэкларацыі ў 1948 годзе — гэта свядомы і смелы крок краін — сяброў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый, адной з якіх была Беларусь, па падтрымцы гуманных прынцыпаў далейшага развіцця чалавецтва», — адзначаў падчас імпрэзы намеснік міністра замежных спраў Беларусі Андрэй Дапкюнас. Яна дала свету яснае разуменне таго, што абарона роўнасці, справядлівасці і чалавечай вартасці — гэта агульны абавязак усіх краін і ўрадаў.

Дзяржаўнасць. Першая кніга Дзяцітомніка пра гісторыю беларускай дзяржаўнасці выйдзе да канца года, паведаміў журналістам дырэктар Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Вячаслаў Даніловіч падчас міжнароднай навуковай канферэнцыі «Гістарычныя лёсы беларускай савецкай дзяржаўнасці», прысвечанай 100-годдзю БССР. «Мы рыхтуем унікальнае выданне, прысвечанае гісторыі беларускай дзяржаўнасці ад яе вытокаў у старажытнасці да сучаснасці. Тры тамы знаходзяцца ў выдавецтве «Белорусская наука». Першы том павінен выйсці ўжо сёлета, астатнія — на працягу наступнага года», — адзначыў Вячаслаў Даніловіч. Зроблена маштабная навуковая праца, у якой бралі ўдзел не толькі навукоўцы-гісторыкі НАН Беларусі, але і прадстаўнікі ВШУ.

А 20 снежня ў Беларускім дзяржаўным музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны адкрыецца часовае экспазіцыя «Святкуем юбілей: старонкі мінулага», прысвечаная 100-годдзю стварэння БССР, паведаміла намеснік дырэктара музея Ганна Галінская. Часовая экспазіцыя прадставіць падзеі, звязаныя са святкаваннем юбілейных дат стварэння БССР у розныя гады. Праз музейныя прадметы і экспазіцыйныя матэрыялы наведвальнікі змогуць убачыць, як адзначалі юбілей, якія мерапрыемствы праходзілі ў гэтыя дні, азнаёміцца са старонкамі тагачасных газет, прысвечанымі гэтай тэме. Будуць прадстаўлены музейныя прадметы, якія паклалі пачатак фарміраванню ў музеі калекцыі дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва. Экспазіцыя будзе працаваць да 19 студзеня.

Свята. Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы прапанаваў інтэрактыўную музейна-педагагічную праграму «Калядкі ў Купалавым доме», з якой музей далучыўся да рэспубліканскай дабрачыннай акцыі «Нашы сэрцы — дзецям», што праводзіцца ў межах агульнарэспубліканскай акцыі «Нашы дзеці» Беларускай дзіцячай фундацыі. На свята ў музей былі запрошаны 50 дзяцей-сірот з дзіцячых дамоў сямейнага тыпу Магілёўскай і Віцебскай вобласці, а таксама юныя мінчане з прыемных і шматдзетных сем'яў. Адчуць радасць чароўнага свята, паклапаціцца пра дзяцей, якія засталіся без родных бацькоў, — важная частка навагодніх і калядных спраў, лічаць у музеі.

Агляд афіцыйных падзей ад **Інесы ПЕТРУСЕВІЧ**

Імя сусветнага значэння

— Чынгіз Айтматаў для нашага народа — не проста далёкая зорка, не толькі творца, які праслаўляў культуру нашых краін, гэта наша агульная культура. Мы можам з упэўненасцю казаць пра агульную спадчыну, якую мы памнажаем, — зазначыў намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі. — На такіх асобах, на такім фундаментальным гістарычным досведзе неабходна будаваць будучыню.

— Асоба Айтматава была шматграннай: таленавіты чалавек таленавіты ва ўсім. Пісьменнік, дыпламат, які прадстаўляў СССР, пасол у Бельгіі, прадстаўнік СССР у НАТА... — дзяліўся ўспамінамі старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Мікалай Чаргінец. — Калісьці разам з ім мы разважалі над «белым параходам». Ён казаў: «Я шукаў сродкі паказаць не толькі цяжкі час, не толькі лёс дзіцяці, якое апынулася адно, без бацькоў. Я хацеў даказаць, што чалавек, трапіўшы ў любую сітуацыю, па-першае, павінен заставацца чалавекам і, па-другое, зрабіць патрэбную высоўну і стаць вартым грамадзянінам». Імя Чынгіза Айтматава належыць не толькі кыргызскаму народу, але і літаратуры сусветнага ўзроўню.

Падчас урачыстасці абвясцілі і пераможцаў міжнароднага літаратурнага конкурсу «3 марай аб белым параходзе», прысвечанага 90-годдзю Чынгіза Айтматава. Удзел у спаборніцтве бралі не толькі прафесійныя пісьменнікі, але і аматары прозы вядомага пісьменніка. У намінацыі «Проза» перамагла віцебская паэтэса Тамара Краснова-Гусачэнка. Другое месца заняў пражанік Уладзімір Навумовіч, трэцяе — намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Расіі Генадзь Іваноў. Лепшым у намінацыі «Паэзія» стаў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Мікола Мятліцкі. Другое

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

ПАПАРАЦЬ-КВЕТКА ЗІМОЙ

Асобныя высокія адзнакі ўручаць за «Найлепшы фільм у ігравой форме», «Найлепшы тэлесерыял», «Найлепшы фільм у неігравой форме», «Найлепшы фільм у анімацыйнай форме» і нават «Найлепшы кароткаметражны фільм». Будзе асобна адзначаны ўнёсак у стварэнне кіно розных спецыялістаў: ад рэжысуры і апэратарскай працы да мантажу і гукарэжысуры. Варта прэміі і праца акцёраў: вызначаць найлепшыя мужчынскія і жаночыя ролі першага і другога планаў. І пры такім сур'ёзным падыходзе варта, вядома, адзначыць, што беларускае кіно пачыналася не ўчора і ў нас ёсць майстры, якія ўжо казалі ў ім сваё слова, і не толькі ў ім. Таму будуць уручаны папараць-статуеткі «За вялікі ўнёсак у беларускі кінематограф» і нават «За вялікі ўнёсак

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Літстаронка: з раёнкі да «Залатой Ліцеры»

Міністэрства інфармацыі Беларусі мае намер уключыць у 2020 годзе ў Нацыянальны конкурс друкаваных СМІ «Залатая Ліцера» сярод раённых, гарадскіх, карпаратыўных шматтыражных газет новую намінацыю — «Лепшая літаратурная старонка» з уручэннем спецыяльнага прызга Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Адным з дасягненнеў беларускай прэсы на працягу многіх гадоў быў выхад у раённых газетах літаратурных старонак. Гэта дазваляла аўтарам-пачаткоўцам рабіць першыя пробы піра, самасцвярджацца ў неабходнасці займацца творчасцю. Такім чынам многія вядомыя пісьменнікі атрымалі шлях у вялікае плаванне. Літаратурныя старонкі ў раёнках наогул — пляцоўка, дзе могуць праяўляцца мясцовыя таленты. Тое ж датычыць і сучасных пісьменнікаў, якім важна быць пачутымі сярод землякоў.

На жаль, апошнім часам асвятленню літаратурнага жыцця ў раённых выданнях краіны надаецца ўсё меншае значэнне. У асобных газетах літстаронкі зніклі наогул. Саюз пісьменнікаў Беларусі лічыць такі падыход памылковым.

СПБ звярнуўся ў Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь з просьбай давесці да ведама кіраўнікоў усіх сродкаў

17 снежня — на сустрэчу «Урок мужнасці» з Алінай Легастаевай і Наталіяй Касцючэнкай у канферэнц-залу Дома літаратара (15.00).

18 снежня — у Школу юнага паэта пры Мінскім гарадскім аддзяленні СПБ (14.00).

18 снежня — на сустрэчу са Славамірам Антановічам у Слонімскай райвыканкам (12.00).

20 снежня — на сустрэчу з пісьменнікам і дзіцячым рэабілітацыйна-адаптатывным цэнтрам «Ждановічы» (12.00).

Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

14 снежня — на аўтарскае чытанне навагодняй казкі Настассі Нарэйкі ў філіялу № 9 Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна (13.00).

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

20 снежня — на сустрэчу з Пятром Буганавым «Таінства праваслаўнай цар-

месца заняла паэтэса Ірына Карнаухава, трэцяе прысудзілі Даяне Лазаравіч з Сербіі. Акрамя таго, дыпламамі конкурсу адзначылі маладых літаратараў Андрэя Кулеша, Маю Гагаліцкую, Ганну Міхіраву і студэнтаў факультэта пачатковай адукацыі Беларускага дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя М. Танка Алену Шырکو, Лізавету Белавусаву і Дар'ю Шыпіцыну.

Людэна ШЫПЦЬКА

Тамара Краснова-Гусачэнка атрымлівае ўзнагароду з рук Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Кыргызстана ў Беларусі Куманчыбека Амураліева.

беларускіх кінематографістаў у замежны кінематограф».

Паводле намінацый хочацца заўважыць: колькі ж працы выпала журы пад старшынствам загадчыка кафедры літаратурна-мастацкай крытыкі факультэта журналістыкі БДУ Людмілы Саянковай-Мяльніцкай. Але пры вывучэнні спіса намінантаў узнікае думка пра тое, што наша кінасулоўнасць аказалася не гатовая да прэміі, магчыма, не ўсе своечасова даведаліся пра яе і паспелі падаць заяўкі на конкурс (іх прымалі з кастрычніка па лістапад). І тут гаворка ўжо пра другі складнік — развіццё айчыннай кінагаліны, якой неабходныя якасныя арыенціры, разуменне тэматычнай прасторы і запытаў сучаснага чалавека, што лепш за ўсё адчуваецца пры больш поўным ахопе і шырокім разглядзе кінапрадукцыі.

Такім чынам, у першай Нацыянальнай кінапрэміі на званне «Найлепшага фільма ў ігравой форме» прэтэндуюць тры карціны Нацыянальнай кінастудыі: «Сляды на вадзе» (рэж. А. Анісімаў), «Тум-пабі-дум» (В. Нікіфараў) і «Не гульня» (Д. Скварцоў). Таксама ў лідарах па намінацыях — незалежны праект, псіхалагічны трылер «Унутры сябе» (рэж. С. Талыбаў). Можна ўжо цяпер парадавацца за нашых артыстаў, работы якіх у кіно адзначаны ў розных намінацыях у першым жа конкурсе. Хочацца чакаць, што нацыянальны характар конкурсу праявіць сябе ў будучыні, прынамсі, праз больш актыўную канкурэнцыю сярод намінантаў у наступныя гады. За якой трэба чакаць больш актыўнага выхаду іх фільмаў у кіназалы па ўсёй Беларусі — вось мара айчыннага глядача. Яна варта цуду.

Марыя АСПЕНКА

масавай інфармацыі, у тым ліку і рэспубліканскіх, неабходнасць асвятлення літаратурнага працэсу. (Пісьменнікі гатовы дапамагач у стварэнні літстаронак, весці гурткі аматараў мастацкага слова як пры рэдакцыях газет, так і ў бібліятэках), — адзначалася ў звароце. Выказвалася спадзяванне на тое, што прапанова СПБ знойдзе водгук сярод кіраўнікоў як газет, так і тэле-, радыёканалаў і ажывіцца літаратурная плынь у краіне.

У Міністэрстве інфармацыі падзялілі заклапочанасць Саюза пісьменнікаў недахопам увагі да падтрымкі талентаў на месцах, падкрэслілі важнасць мастацкай літаратуры ў ідэалагічным складніку беларускай дзяржавы. Таксама міністэрства спадзяецца, што члены Саюза пісьменнікаў будуць больш актыўна прапаноўваць свае творы раённым газетам у зручных для іх памерах.

Міністэрства інфармацыі мае намер уключыць у 2020 годзе ў Нацыянальны конкурс друкаваных СМІ «Залатая Ліцера» сярод раённых, гарадскіх, карпаратыўных шматтыражных газет новую намінацыю «Лепшая літаратурная старонка» з уручэннем спецыяльнага прызга Саюза пісьменнікаў Беларусі. Так што творцам будзе дзе праявіць талент.

Марыя ЛІПЕНЬ

квы» ў бібліятэку імя Янкі Купалы г. Полацка (17.00).

Гродзенскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

15 снежня — на заняткі школы маладога рэпарцёра з удзелам Ліны Багданавай у сярэдняй школе № 12 г. Гродна (11.00).

19 снежня — на пасяджэнне грамадскага дыскусійнага клуба «Словадrom» на тэму «Маё слова» ў Гродзенскую абласную навуковую бібліятэку імя Я. Ф. Карскага (17.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

19 снежня — на паэтычную гадзіну «Паэт бунтарскага духу» да 200-годдзя Адама Міцкевіча ў Магілёўскую абласную бібліятэку імя У. І. Леніна (18.00).

21 снежня — на сустрэчу Валянціны Габрусевай і Леаніда Іскарова з ветэранамі ў Дом настаўнікаў (11.00).

За падзеяй

НА КАРЫСЦЬ КНІГАВЫДАННЯ

Чвэрць стагоддзя «Чатырох чвэрцяў»

Урачыстая сустрэча з нагоды 25-годдзя выдавецтва «Чатыры чвэрці» адбылася ў Мастацкай галерыі Міхаіла Савіцкага. Выдавецтва працуе над выданнем кніг, якія лічацца знакавымі ў нацыянальным кнігавыданні і зрабілі ўнёсак у адраджэнне духоўнай і нацыянальнай культуры.

Стваральнікам і кіраўніком выдавецтва, на працягу ўсяго яго існавання, з'яўляецца Ліліяна Анцух. Пад яе кіраўніцтвам у свет выйшла больш як 800 кніг агульным тыражом каля 500 тыс. экзэмпляраў. Гэта літаратурна-мастацкія выданні класікаў і сучасных літаратараў, мастацкія альбомы, каталогі выставак, фотаальбомы, падручнікі і навучальныя дапаможнікі, навукова-папулярныя кнігі для дарослых і дзяцей і інш.

— Шматлікія праекты, створаныя выдавецтвам, увайшлі ў скарбніцу нацыянальнага кнігавыдання. Шмат з іх адзначаны найвышэйшымі ўзнагародамі,

у тым ліку на Нацыянальным конкурсе «Мастацтва кнігі». Толькі за апошнія 4 гады — 7 дыпламаў найвышэйшай якасці. Мне асабіста прыемна, што выдавецтва «Чатыры чвэрці» — гэта не проста камерцыйная структура. Яно выконвае дзяржаўныя функцыі, сярод якіх — падтрымка пісьменнікаў: як маладых, так і сталых, — адзначыла ў віншавальным слове начальнік упраўлення выдавецкай і паліграфічнай дзейнасці Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь Алена Паўлава. — Дзякуючы плённай працы калектыву выдавецтва выходзіць серыя «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі». Да таго ж выдавецтва ўдзяляе вялікую ўвагу сумесным праектам па выпуску друкаванай прадукцыі да розных нацыянальных і рэспубліканскіх мерапрыемстваў.

Адзін са знакавых праектаў, які ажыццяўляўся з пачатку 1990-х гадоў на той час пад патранатам Мітрапаліта Мінскага і Слуцкага Філарэта, Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, — серыя кніг-альбомаў, аб'яднаных агульнай назвай «Нашы духоўныя каштоўнасці». Ён увайшоў у гісторыю беларускага кнігавыдання як

помнік праваслаўнай духоўнай культуры мяжы ХХ—XXI стагоддзяў.

— Плён выдавецтва — гэта высокая кніжная культура, высокае мастацтва, высокая духоўнасць. Кожная серыя, кожнае асобнае выданне — гэта вынік працы і аўтараў, і ўсяго калектыву, які ўражае і натхняе, — падкрэсліў дырэктар Інстытута літаратуразнаўства імя Я. Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, доктар філалагічных навук, прафесар Іван Саверчанка. — Таму, несумненна, кожны чытач краіны знойдзе сярод кніг выдавецтва тое, што яму спадабаецца.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Супрацоўніцтва

АД СМУТКУ ДА ТАНЦАЎ:

«Тры лісты з Сараева» ад ГОРАНА БРЭГАВІЧА

Новы праект прадставіў Горан Брэгавіч з аркестрам Wedding & Funeral Orchestra ў Палацы Рэспублікі. «Тры лісты з Сараева» — Канцэрт для скрыпкі ў суправаджэнні Дзяржаўнага акадэмічнага сімфанічнага аркестра і мужчынскай групы Дзяржаўнага камернага хору Рэспублікі Беларусь.

Канцэрт пачаўся незвычайна з пераклічкі двух аркестраў — аркестра Г. Брэгавіча, які выйшаў з залы, і сімфанічнага, размешчанага на сцэне. Публіка нібыта перанеслася на Балканскі паўвостраў. Дзве салісткі, апранутыя ў нацыянальныя касцюмы, эмацыянальна выконвалі балканскія фальклорныя шэдэўры і песні,

напісаныя Брэгавічам. Ім паспяхова дапамагаву мужчынскі ансамбль з артыстаў Дзяржаўнага камернага хору Рэспублікі Беларусь.

Вясёлае свята змянілася сур'ёзнай музыкой. «Тры лісты з Сараева» — гэта ўнікальны і ў нейкай ступені сацыяльны, гістарычны і культурны праект. Ён дэманструе магутныя сімвалы баснійскай сталіцы, падкрэслівае суіснаванне трох рэлігій і жакліваю рэальнасць югаслаўскіх войнаў. Арыгінальныя парты для трох *solo*-скрыпак і экспрэсіўная музыка кампазіцыя сімвалізуюць зліццё культур, уласцівае Сараеву, і праклён, які лёг на горад з 1914 года.

Г. Брэгавіч адштурхоўваецца ад ладу сваёй Радзімы: «Сараева — гэта не проста назва горада, гэта метафара таго, як добрыя суседзі могуць доўгі час спакойна разам жыць, а потым у нейкі момант пачаць страляць адзін у аднаго». Каб

увасобіць дадзеную метафару ў музыцы, Г. Брэгавіч у «Трох лістах» выкарыстоўвае скрыпку-*solo*, якая гучыць у трох розных манерах: класічнай, як іграюць хрысціане, усходняй, як іграюць мусульмане, і ў стылі «клезмер», як іграюць яўрэі. Сваёй музыкай Г. Брэгавіч імкнецца пераклочыць слухачоў ад гісторыі да пачуццяў, ад смутку да танцаў.

Гэтую яго ідэю выдатна працудзі і пераканаўча ўвасобілі дырыжор Аркадзь Берын і артысты сімфанічнага аркестра. Віртуозна і ярка выканалі саліруючыя скрыпачныя партыі заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Юлія Стэфановіч, Паліна Чарняўская і Сяргей Белазёрцаў.

Ідэі Г. Брэгавіча актуальныя заўсёды і асабліва ў цяперашні час, калі ўвесь свет сутыкнуўся з міжрэлігійнымі войнамі і тэрактамі. Але канцэрт быў напоўнены жыццесцвярдзальнай музыкай.

Элеанора СКУРАТАВА

15 снежня — 100 гадоў з дня нараджэння Дانیіла Паракні (1918—1980), майстра.

15 снежня — 95 гадоў з дня нараджэння Тамары Трушынай (1923—1990), расійскай і беларускай актрысы, заслужанай артысткі БССР.

15 снежня — 90 гадоў з дня нараджэння Анатоля Кашкера (1928—1994), заслужанага артыста БССР.

15 снежня 80 гадоў спаўняецца Людміле Былінскай, заслужанай артыстцы БССР.

16 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Івана Ахрэмчыка (1903—1971), народнага мастака БССР.

16 снежня 80 гадоў адзначае Эдуард Агуновіч, мастак, заслужаны работнік культуры БССР.

17 снежня — 135 гадоў з дня нараджэння Яўгена Барычэўскага (1883—1934), літаратуразнаўца, педагога, перакладчыка.

17 снежня — 120 гадоў з дня нараджэння Мікалая Аляксеева (1898—1985), празаіка, драматурга, заслужанага работніка культуры БССР.

17 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Мікалая Тарасікава (1908—1965), майстра, графіка.

17 снежня — 75 гадоў з дня нараджэння Міхаіла Круля (1943—2013), празаіка, публіцыста.

19 снежня — 115 гадоў з дня нараджэння Тамары Цулуکیدэ (1903—1991), празаіка, драматурга, крытыка, перакладчыка, заслужанай артысткі Грузіі.

19 снежня — 110 гадоў з дня нараджэння Юдзіфі Арончык (1908—1993), заслужанай артысткі БССР.

21 снежня 80 гадоў святкуе Арнольд Каштанаў (сапр. Эпштэйн), празаік.

Ідзе падпіска на I паўгоддзе 2019 г.

«ЛіМ»	1 месяц	падпісны індэкс
Для індывідуальных падпісчыкаў	6 р. 10 к.	63856
Ведамасная падпіска	16 р. 70 к.	638562
Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў	4 р. 30 к.	63815
Льготная падпіска для ўстаноў культуры і адукацыі	12 р. 70 к.	63880

МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ	
Установа адукацыі «Беларуская дзяржаўная акадэмія музыкі» аб'яўляе конкурс на заміяшчэнне пасад (да 5 гадоў) прафесарска-выкладчыцкага складу з далейшым заключэннем кантракта ў выпадку выбарання на тэрмін, вызначаны Наймаўнікам:	
1	кафедра фартэпіяна — старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
2	кафедра струнных смычковых інструментаў — дацэнт (1,0 шт. адз.)
3	кафедра баяна і акардэона — старшы выкладчык (1,0 шт. адз.)
4	падрыхтоўчае аддзяленне — выкладчык (1,0 шт. адз.)

Люстэрка тыдня:

СВЕТ

Удзень стагоддзя з дня нараджэння Аляксандра Салжаніцына помнік пісьменніку адкрылі ў Таганскім раёне Масквы, на названай у яго гонар вуліцы. Ва ўрачыстасці ўзяў удзел Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін, паведамляе ТАСС. Спецыялісты адзначаюць кампазіцыйнае рашэнне помніка, якое адпавядае асяроддзю — скверу на ціхай гістарычнай вуліцы ў цэнтры расійскай сталіцы. Як расказаў агенцтву аўтар праекта, народны мастак Расіі, скульптар Андрэй Кавальчук, помнік выкананы з бронзы, у пастаменце выкарыстаны граніт: «Я абраў гэты камень, каб эмацыянальна адчуванне ад спалучэння бронзы і граніту было больш вострае».

У межах III Беларускай музычнай Францыі Пасольствам Беларусі ў Францыі сумесна з Франка-беларускай музычнай асацыяцыяй «La Vie En Musique» («Жыццё ў музыцы») быў арганізаваны канцэрт фартэпіяна музыкі, у якім узяў удзел беларускі музыкант Віталь Стахевіч. Адбылося адкрыццё прысвечанай Нясвіжскаму замку выстаўкі жывапісу мастачкі Ірыны Котавай, якая жыве ў Францыі. Выстаўка прымеркавана да 25-гадовага юбілею Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж». Як паведамілі ў Пасольстве Беларусі ў Францыі, у мерапрыемстве ўзялі ўдзел член групы таварыства «Францыя — Беларусь», старшыня камісіі па фінансах Сената Францыі Вінсан Эбле, паслы і прадстаўнікі дыпламатычнага корпусу, акрэдытаванага ў Парыжы, прадстаўнікі французскай грамадскасці, а таксама беларускай дыяспары.

Прэзентацыя дзіцячага фільма «Тум-Пабі-Дум» рэжысёра Вячаслава Нікіфарова, створанага на Нацыянальнай кінастудыі «Беларусьфільм», адбылася ў Маскве. Яна прайшла ў Дзелавым і культурным комплексе Пасольства Беларусі ў Расіі ў межах падрыхтоўкі да святкавання 95-годдзя беларускага кіно, якое будзе адзначацца ў 2019 годзе, паведамілі БелТА ў прэс-службе дыпрадстаўніцтва. Дзіцячае кіно — адна з візітовак беларускага кінематографа. «Паказ фільма стаў добраў магчымым дзякуючы пазнаёміць гасцей з дзіцячым беларускім кінематографам, сумяшчальна прэзентацыю з дабрачыннай каляднай акцыяй для дзяцей-сірот», — адзначылі ў прэс-службе.

З нагоды 240-годдзя опернага тэатра «Ла Скала» (Італія) гэтымі днямі адкрылася выстаўка, якая прадстаўляе гісторыю тэатра і яго будучыя планы. А 7 снежня, у дзень нябеснага заступніка Мілана — святога Амвросія, «Ла Скала» па традыцыі адкрыла новы сезон, паведамляе ТАСС. Была выканана опера Джузэпэ Вердзі «Аціла», якая падоўжыла пачаты некалькі гадоў назад «Жаннай д'Арк» цыкл італьянскага кампазітара. Галоўную ролю ў пастапоўцы выканаў расійскі спявак Ільдар Абдразакаў. З'яўленню аднаго з галоўных тэатраў Італіі і Еўропы Мілан абавязаны аўстрыйскай імператрыцы Марыі Тэрэзіі. За 240 гадоў на сцэне «Ла Скала» выконваліся оперы ўсіх знаных кампазітараў. У тэатры таксама ставяцца і балеты, у якіх саліруюць зоркі першай велічыні.

У Алматы адбылася прэзентацыя кнігі «Над аблокамі», заснаванай на дзённіках легендарнага альпініста Анатоля Букрэева, перадае МІА «Казинформ». Першы тыраж зборніка дзённікаў Букрэева ў апрацоўцы сяброўкі альпініста Лінды Уайлі склаў усяго адну тысячу асобнікаў і ўжо стаў рэдкім выданнем. Цікава, дзе ён здзейсніў беспрэцэдэнтную аперацыю, выратаваўшы з зоны смерці трох чалавек.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

Аўтар vs выдавец?

На маю думку, выдавец сёння не сябра пісьменніку, як бы парадаксальна гэта ні гучала. Хаця павінна быць наадварот. Па ўсіх вартых ці нявартых раскладах, у спрыяльных і не зусім спрыяльных умовах выдавец мусіць заставацца найлепшым сябрам пісьменніка і падтрымліваць яго.

Як, напрыклад, выдавецтва *Charles Scribner's Sons* у асобе Максвела Перкінса падтрымлівала і выдавала кнігі нікому не вядомых аўтараў. Менавіта Перкінс бачыў сэнс кнігавыдання ў адкрыцці новых імёнаў, і толькі дзякуючы яму свет даведаўся пра Фрэнсіса Скота Фіцджэральда, Хэмінгуэя, Рынга Ларднера, Джона П. Маркванда, Эрскіна Колдуэла, Марджары Ролінг, Джэймса Джонса, Маргерыт Ёнг, Томаса Вулфа і шмат каго яшчэ. Заўважу, што ён не патрабаваў ад нікому не вядомых аўтараў грошай за выданне іх кніг. Цяпер пісьменніку, які прыносіць у выдавецтва новы рукапіс, над якім, магчыма, той працаваў гадамі, неадзядаў і недасыпаў, проста ў вочы кажучы, што ён павінен заплаціць выдаўцу як мінімум 2000—4000 беларускіх рублёў за сваю ж працу, і кніга выйдзе. Не яму павінны — а ён павінен аплачваць сваю работу... Пісьменнік піша кнігі. І кропка. Кожны займаецца сваёй справай. І калі ты назваўся выдаўцом — дык адпавядай даататку. Альбо бяры ўсю рызыку па творы на сябе, у тым тваё прызначэнне і заключаецца, альбо адмаўляй, але не ператварай пісьменніка ў рабскага просьбіта і жабрака.

Вяртаючыся да Максвела Перкінса, мушу адзначыць яго тытанічную працу з Томасам Вулфам, які пісаў шмат і да кожнага свайго слова быў прывязаны, як немаўля да маці. А пісаў ён не як усе — на адмыслова набытай паперы, — а на розных шматках, сурвэтках, шпалерах, паштоўках і прыносіў іх у аграмадных драўляных скрынях. Аднак ніхто ў выдавецтве не абуралася паводзінам пісьменніка... Паважаючы яго працу, супрацоўнікі выдавецтва цяплява прыводзілі рукапіс у належны выгляд.

Сітуацыя з Фолкнерам больш складаная. Першая яго кніга выйшла праз пратэктыву Шэрвуда Андэрсана і засталася незаўважанай. Тое ж паўтарылася з чатырма наступнымі. Але іх выдавалі і не патрабавалі з яго грошай. Бо ўсё проста: пісьменнік піша — выдавец выдае.

Можна, канечне, запярэчыць і спаслацца на тое, што раней усё было інакш. Не было. Часы заўсёды адны і тыя ж. Нават людзі, нібыта розныя, нічым не адрозніваюцца. Непатрэбны сваёй непатрэбнасцю, дзівак і адначасова герой, беларускі, украінскі, расійскі пісьменнік усё ж мусіць дбаць пра сваё слова сам, бо, нягледзячы ні на што, яно ўсё ж такі неабходна...

Таму Гузель Яхіна (расійская пісьменніца, якая нарадзілася ў Казані, аўтар твора пра раскулачванне 1930-х гадоў), працуючы ў выдавецтве (!) і напісаўшы шыкоўны раман «Зулейха открывает глаза», але не ў стане самастойна прадаць яго, звяртаецца ў літагенцтва, якое, хоць і за грошы пісьменніцы, усё ж дамагаецца друку. А дзякуючы краўдфандынгу выходзяць кнігі Ганны Златкоўскай, Святланы Алексіевіч, Юліі Шаровай, Уладзіміра Садоўскага, Алісы Бізыевай, Вольгі Гапеевай, Георгія Барташа...

Ды ўсё ж гэта не выйсце ні для пісьменніка, ні для выдаўца. Тым больш што далёка не кожны пісьменнік адважыцца звярнуцца па дапамогу дзеля выдання сваёй кнігі падобным чынам. Каму годнасць не дазваляе, хтосьці баіцца абняславіцца перад самім сабой у выпадку няўдачы (бо краўдфандынг не гарантуе стоадсоткавага поспеху па зборы грошай), хто — з якой-небудзь іншай трасцы. Няўдача пісьменніка яшчэ больш прыцісне плітой прыгнечанасці і нават расцісне пад сабой. Аднак выдавец з задавальненнем выдаць кнігу, якая сабрала сродкі на сваё выданне, бо не патраціць асабістых ні капейкі, ды яшчэ, магчыма, і заробіць на ёй. Як зручна. Ці не так?! А кніга, якая не сабрала дастатковай сумы альбо ўвогуле ні каліва, хаця, мажліва, не менш вартая ўвагі, так і застаецца нявыдадзенай. Нічога асабістага. Гэта бізнес. Выдавец лепш за цябе ведае рынак, яму нецікавыя мытарствы тваёй душы...

Лонданскае выдавецтва *De Montfort Literature* кардынальна перагледзела ўсю сістэму ўзаемаадносін паміж выдаўцом і аўтарам. Яно выплачвае штомесячны заробак пісьменніку ў памеры 24 тысячы фунтаў у год. Прычым аплата гэтая не за нейкі асобны праект, а толькі дзеля таго, каб пісьменнік бесперашкодна

пісаў і радаваў сваёй творчасцю чытачоў і свет. Зразумела, што на падобнае фінансаванне можа разлічваць не кожны аўтар, аднак... «Мы гатовыя інвеставаць у абранага пісьменніка на працягу доўгага перыяду. І чакаць вынікаў ад пяці да дзесяці гадоў, калі спатрэбіцца», — заявіў заснавальнік выдавецтва Джонатан Дэ Манфор. На яго думку, рашэнне плаціць заробак пісьменнікам на працягу гэтага тэрміну павысіць эфектыўнасць аўтараў і дапаможа раскрыць свой талент, пазбавіўшы хаця б на час ад трывог за ўласнае фінансаванне становішча.

На жаль, для беларускага пісьменніка падобнае немажліва... У нас нават няма літаратурных агентаў і менеджараў па продажках і прасоўванні айчынай літаратуры.

Такім чынам, прыходзім да высновы: пісьменнік піша кнігі і выдае іх выключна для сябе і больш ні для каго, бо, па вялікім рахунку, яны нікому непатрэбны, акрамя яго самога. Літаратурны працэс, які нібыта існуе, мне бачыцца ілюзіяй. Без павагі да працы пісьменніка і да ўсёй яго творчай дзейнасці цалкам ілюзія не ператворыцца ў рэчаіснасць.

Калі ўсё не так — паспрабуйце мяне аспрэчыць.

Мікола АДАМ

P. S. Паколькі «Пісьменнік — выдавец» — тэма праблемная, рэдакцыя запрашае да дыскусіі. Будзем рады прадставіць да ўвагі чытачоў меркаванні ўсіх бакоў, якія маюць дачыненне да твора на шляху з-пад пісьменніцкага пяра да кніжнай паліцы.

Невымоўнае

БОЙСЯ СПАЗНІЦА СА СЛОВАМ ХАРОШЫМ!..

Завяршаюцца першыя дзесяць гадоў без Ніны Мацяш — паэтэсы і перакладчыцы, цікавай суразмоўцы, якая заўсёды магла падтрымаць добрым словам і перад творчасцю і жыццёвым подзвігам якой мы схіляем галовы. Самы час згадаць апошнія дні слаўнай паэтки.

ТЫМІ ДНЯМІ

У пачатку снежня 2008 года я прыняў рашэнне стаць сябрам Саюза пісьменнікаў Беларусі. Бо лічыў, што для гэтага маю важкія прычыны. Каб гэта не было нечаканасцю для майх калег, накіраваў ліст Ніне Мацяш, абгрунтаваўшы маё рашэнне. У лісце Ніна Язэпаўна прапапоўвала: перш чым я зраблю гэты вырашальны крок, яшчэ раз сустрэцца з ёю і пагаварыць.

Сустрэчы, аднак, не адбылося, бо літаральна праз дзень, як я прачытаў Нінін адказ, яе не стала, і 20 снежня мы з сынам Толем ехалі ў Белаазёрск, каб правесці яе ў апошні шлях. З Мінска прыбыла прадстаўнічая дэлегацыя: Анатоль Вярцінскі, Васіль Жуковіч, маладзейшыя таварышы па пяры.

Калі туну апускалі ў зямлю, разгулялася завіруха, быццам і надвор'е шкадавала, што скончыўся жыццёвы шлях Ніны Мацяш:

*Калі ж прыйшоў расстання час,
З трывогай і надзеяй
Сабрала Ніна разам нас —
Сама ж пайшла ў завею.*

У той дзень Васіль Жуковіч раскажаў, як 17 снежня ён з калегамі-пісьменнікамі прыездзілі ў Белаазёрск, выступалі ў сярэдняй школе № 1 і гімназіі, дзе дырэктары — Мікола Жуковіч ды Галіна Скарына — Нініны сябры, якім яна прысвяціла не адзін верш. Дадам, што мне выпала сустракацца з Міколам і Галінай у «Літаратурнай гасцёўні» ў Жабінцы, дзе яны хораша і з удзячнасцю гаварылі пра сяброўку — слаўную паэтку з Белаазёрска.

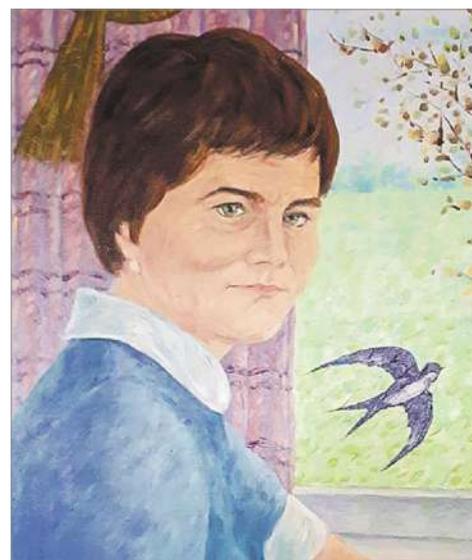
— Пасля мы заехалі на кватэру Ніны Язэпаўны, — раскажаў далей Васіль Жуковіч, — каб разам выступіць у Белаазёрскім электрамеханічным каледжы. Ніна прыняла нас цёпла: кожнаму падаравала невялічкую карціну, аздобленую птушчым пер'ем. Была яна, як заўсёды, добразычлівая і радасная, адразу знайшла кантакт з моладзевай аўдыторыяй. Не было аніякіх прыкмет, што ёй блага. Мы вярнуліся ў Мінск, а ўслед — званок, што на Святога Мікалая, гэта значыць 19 снежня, Ніны не стала.

Пазней Міхась Скобла ўспамінаў: «На сустрэчы ў каледжы яна была ў цэнтры ўвагі — чытала вершы і пераклады з нядаўна выдадзенай у Мінску анталогіі «Таласы з-за небакраю», разам спявалі «Зорку Венеру» і «Калыханку маці». А тады Кастусь Жмінько з Брэста як бы дапоўніў: позна вечарам 18-га яму пазваніла Ніна Язэпаўна і паскардзілася, што вельмі цісне сэрца і лекі не здымаюць болю».

Мацяш назаўсёды пайшла ад нас, а мы засталіся, каб помніць яе.

ГОД БЕЗ НІНЫ

Увесь наступны год на Берасцейшчыне прайшоў пад знакам памяці слаўнай па-

Фрагмент партрэта Н. Мацяш з Белаазёрскай гарадской бібліятэкі.

эткі. Помніцца, што 26 студзеня Мікола Пракаповіч у перадачы «Край» хораша раскажаў пра Ніну Мацяш, а некалькі дзён пазней члены Брэсцкага аддзялення СПБ сабраліся на свой сход. Мікалай Елінеўскі згадаў, што зараз якраз саракавіны па знакамітай паэтцы з Белаазёрска, а Зінаіда Дудзюк прамовіла:

— Ніна неяк сама цэментавала нас усіх: і тых, і гэтых, а як будзе без яе?..

— Нам не трэба было дзядзіцца, а мы — дзелімся! — уздыгнуў старэйшына гурта Іван Жытко. — Спадзяюся, што гэтак будзе не заўжды.

У думках яго, напэўна, падтрымалі многія, бо ўсе мы працавалі не на сваё аддзяленне, а на літаратуру, дзе групойкі шкодзяць справе...

Ніна Мацяш была заўжды жаданым госцем на свяце «Лунінская восень».

На гэты раз у Лунінецкі раён ехаў яе пляменнік і хросны сын Руслан, бо Ніна Язэпаўна была ўганаравана прэміяй імя Уладзіміра Калесніка за кнігу паэзіі «У прыгаршчах ветру», якая выйшла пасля яе смерці.

Калі далі слова гасцю з Мінска пісьменніку Алесю Карлюкевічу, ён назваў Мацяш паэткай еўрапейскага кшталту, якая не толькі пісала цудоўныя вершы, але й актыўна перакладала з украінскай, польскай, нямецкай і французскай моў; назваў чалавекам-легендай, якую яшчэ ў маладыя гады невылечная хвароба прыкавала да інваліднай каляска, а яна, нягледзячы на гэта, шмат ездзіла і выступала, даносіла беларускае слова.

23 снежня 2009 года ў Брэсце, у абласнай бібліятэцы імя М. Горкага, адзначылі гадавіну смерці Ніны Язэпаўны Мацяш. На вечарыне прысутнічалі не толькі літаратары Брэсцчыны, але й госці з Мінска і Вальні. Выступоўцы падкрэслілі неацэнны ўнёсак паэтки ў братнія літаратуры.

Вечарына мела вельмі арыгінальнае завяршэнне. Аказалася, год назад (менш чым за паўмесяца да смерці) Ніна Мацяш сустракалася з польскай журналісткай Наталляй Герасімука, адказвала на пытанні, а ў канцы павіншавала ўсіх з надыходзячым Новым годам. Летась з-за Нінінай смерці тое віншаванне не пайшло ў эфір, а ў той дзень яно было так дарэчы.

Мусіць, не толькі ў мяне было адчуванне, што Ніна Язэпаўна прысутнічала ў зале і размаўляла з чытачамі, як рабіла звычайна: яна ўмела і дапамагала кожнаму, хто да яе звяртаўся. Нездарма ж як дэвіз Мацяш напісала: «Бойся спазніцца са словам харошым!..» І тым заслужыла вечную славу і памяць.

Расціслаў БЕНЗЯРУК

ЧАБОРУ І ДОННІКУ ПАХ

Ухвіліны, калі хочацца адчуць аса-
лоду ад сапраўднай паэзіі, рука
часта цягнецца да кнігі Кастуся
Кірэенкі «Вёсны веснаваць». Ёсць у мяне
і іншыя зборнікі Кастуся Ціханавіча, але
часцей бяру ў рукі гэты. Разумею і тое,
што і ў іншых многае можна знайсці для
душы. Аднак у іх няма верша «*** Пагнаў
у трубку жыта цёплы дождж...». Ён жа і
змешчаны ў «Вёснах веснаваць»:

*Пагнаў у трубку жыта
цёплы дождж.*

*А сонца выйшла,
і зямля — як дымная.
Нібыта ўжо
гарачы бохан
рэжа нож.*

*У промнях кроплі —
б'юць, як метраном;
Руку наклаўшы
на сцяблінкі чыстыя,
Нібы дзіця сваё
яшчэ ў калысачцы,
І мацае, і песьціць
аграном.*

*Хусцінку вецер
скідае з плячэй.
А жыта —
бы ў паклоне ёй
схіляецца.
І ўсмешкай яснай
шчокі заліваюцца.
І вусны шэпчуць:
— Ты ж расці хутчэй!..*

Усё блізкае, знаёмае. Навізна ж у са-
мім светаўспрыманні паэта. У ягоным
уменні праз вобразы, хай сабе знешне і
не такія кідкія, сказаць шмат. А праўдзі-
ва перадаўшы настрой лірычнага героя ў
момант, калі жыта толькі нараджаецца,
адначасова выказаць і тое, што ў гэты
час апаноўвае ці не кожнага, каго па-са-
праўднаму радуе зямная прыгажосць і,
не пабаімся гэта слова, мудрасць у яе па-
стаяннай першаснасці і ў гэтакім жа ня-
спынным абнаўленні.

Такім шчырым, цёплым гэты верш у
К. Кірэенкі атрымаўся і па іншай прычы-
не. Адказ трэба шукаць у наступных рад-
ках:

*Зімою сцюжнай я прыйшоў у свет.
Ці не таму заўсёды цёплыні жадаю,
Ці не таму заўсёды цёплынёю шчасны,
Ці не таму заўсёды цёплыню люблю.*

Гэтую цёплыню пранёс ён праз усё
жыццё. У дачыненні да маці і жонкі, да
сваіх дзяцей... Да ўсіх, з кім сябраваў і
каму давяраў. І, канешне, да любай Бела-
русі. Гэтая любоў і цёплыня да яе асабліва
праявілася ў «рыбацкай паэме» (сам так
вызначыў жанр свайго твора, хоць і на-
пісаны ён прозаі) «Вандроўнае шчасце».
А магла б называцца і інакш — «Цяпло
Бацькаўшчыны». Тут — «сказ пра схо-
джання і нясходжання рыбацкія дарогі,
пра рыбацкія вандроўкі і рыбацкія пры-
годы». У «рыбацкай паэме» — прызнан-
не ў любові да зямлі, што дала жыццё.
Пісалася для дарослых, але і для дзяцей
таксама: што ні старонка — то свет дзі-
восны і па-сапраўднаму паэтычны. Дый
шмат пазнавальнасці. Пра многія рэкі
расказвае К. Кірэенка. Вялікія і малыя —
яны свайго роду героі твора. Свіслач,
Балачанка, Бярэзіна, Дзвіна і самая ма-
ленькая рачулка, што не заўсёды і назву
мае, прыцягваюць увагу аўтара. А яшчэ —
назвы гэтыяткаў рыб.

У гэтым, безумоўна, праявілася даў-
няе захапленне Кастуся Ціханавіча: ён
быў заўзятым рыбаком, а вытокі гэтага
захаплення — у месцы яго з'яўлення на
свет. Нарадзіўся К. Кірэенка 12 снежня
1918 года ў вёсцы Гайшын цяперашняга
Слаўгарадскага раёна, дзе рака Сож не
толькі калыхала-люляла ягоныя мары,
але і выклікала жаданне адчуць сваё ры-
бацкае шчасце.

Пра сувязь К. Кірэенкі з роднай пры-
родай вельмі хораша сказаў у свой час
наш сьлыны крытык і найперш цудоўны
знаўца паэзіі Уладзімір Гніламедаў: «У
яго кнігах чутны трывожны шум лесу
і зімовыя завеі, паэт прагна ўслухоўва-
ецца і ўглядаецца ў жыццё прыроды,
звяроў, птушак. Унутраная патрэба «па-
кланіцца прыродзе» заўсёды жыла ў яго
душы... У яго вершах прырода поўная
таёмнічасці».

Як і яго сябры па Гомельскім педага-
гічным інстытуце Мікола Сурначоў і
Паўлюк Прануза, ён уваходзіў у паэзію
ў 30-я гады мінулага стагоддзя. Ягоныя
першыя надрукаваныя вершы датуюцца
1939 годам і напісаны ў рэчышчы
фальклорных традыцый. Гэта відаць і па
адным з ранніх вершаў «Ранак ідзе». На-
пісаны ў 1941 годзе (значна пазней, ужо
ў 1945 годзе ён дасць яго назву першай
кнізе).

А наперадзе была Вялікая Айчынная
вайна. Ваенны стралок танка, карэспандэ-
нт армейскай газеты на Заходнім і
2-м Беларускам франтах...

*Каля пажараў прыкурвалі,
У касках варылі гарбату.
Спявалі з вачмі пахмурнымі
Аб нівах сваіх і хатах..*

*Зайздросцілі ўсім параненым,
Жадалі ім радасці ўсякай.
А потым па росах ранішніх
Адважна хадзілі ў атаку.*

У гэты суровы час нарадзілася ў Кас-
туся Ціханавіча і задума драматычнай
паэмы «Помста». Праўда, ажыццявілася
яна ледзь не праз сорак гадоў. Калі ўжо
выйшлі кнігі «Ранак ідзе», «Пасля на-
вальніцы», «Мая рэспубліка»... Паступо-
ва — у пачатку і асабліва другой палове
пяцідзятыя гадоў — лірыка К. Кірэенкі
станавілася больш даверліва-адкры-
тай, пранікнёна-шчырай, набываючы
тыя рысы, якія пазней у такіх яго кнігах,
як «Слухайце ластавак», «Сіні вырай»,
«Надзея» і іншых, сталі вызначальнымі.

Наступіла сапраўднае суладдзе
паміж творамі адкрыта публі-
цыстычнымі і вершамі з ярка
выражаным пачуццёвым пачаткам.
Кнігі «Вернасць», «Смага» (прысуджана
літаратурная прэмія імя Янкі Купалы),
«Цёплая радуга» — прыступкі сталасці.
«Пацяпленне» ў творчасці завяршылася
ў «Кнізе ста песень», адзначанай Дзяр-
жаўнай прэміяй.

Кастусь Кірэенка быў упэўнены, што
«вёсны веснаваць» — гэта значыць, не
растрываючы набыткаў і духоўнага за-
пасу пражытых гадоў, па-ранейшаму
заставацца маладым. Сапраўды, паэзія
яго пасля «Кнігі ста песень» значна пама-
ладзела, але гэта было не жаданне падла-
годзіцца пад новае пакаленне. У ягонай

творчасці настаў такі перыяд, калі сама
душа прагнула амаладжэння. Відаць, не
апошнюю ролю тут адыграла тое, што
паэт, перанёшы цяжкую хваробу, па
сутнасці, нанова вярнуўся да жыцця.

Выдаўшы апавесць для дзяцей «Сум
і радасць дзед Рэпкі», напісаўшы «да-
рослую» кнігу апавяданняў «Ручаіны
шукаюць ракі» і зборнік для малодшых
школьнікаў «Алесева кніжка», ён і ўзяўся
за сваю «рыбацкую паэму».

Кастусь Кірэенка умеў радавацца жыц-
цю і здзіўляцца яму. Ён любіў людзей, але
ненавідзеў хціваць, падман, спекуля-
тыўнасць. І ў гэтай сваёй нянавісці, бес-
кампраміснасці часта выглядаў крыху як
бы жорсткім, нейкім халодным. Ды гэта
было толькі знешняе праяўленне неспа-
койнага, неўтаймаванага характару. На
першы план заўсёды выступала любоў да
роднай зямлі, людзей. Адзін з вершаў так
і называецца — «Якія прыгожыя людзі».

Час жа ішоў няспынна, размотваючы
не толькі віткі дарог, але і гадоў. Набліжа-
лася семдзсят... На ягоным пісьмовым
стале ляжалі старонкі кнігі ўспамінаў
пра сяброў-пісьменнікаў... Пісаліся но-
выя раздзелы «Вандроўнага шчасця»...
І вершы — маладыя, бадзёрыя, аптымі-
стычныя, напісаныя чалавекалюбам і
выдатным паэтам.

Летась Выдавецкі дом «Звязда»
выпусціў яго кнігу твораў — вер-
шы, паэмы, апавяданні, любоўна
ўкладзеную ягонай дачкой Аленай Ша-
фаранкай. Ладны том называецца проста —
«Выбранае». Пад адной вокладкай сабра-
ны найбольш значныя, яркія творы, хай
сабе некаторыя і ва ўрыўках.

Дзякуючы гэтаму лірычны герой
паўстае як бы ў развіцці. Раней недага-
воранае, спалучыўшыся з тым, што пра-
моўлена, струнамі сваімі стварае адну
цэласную мелодыю — мелодыю жыцця
нашага сучасніка, які на скразных вятрах
эпохі не страціў чалавечнасці, дабрыні,
улюбёнасці ў свет і людзей.

Мне вельмі падабаецца верш Кас-
туся Ціханавіча «Вечар», напісаны ў
1981 годзе.

*Дождж сціх, і запахла чаборам
і доннікам.
Вяслуе ў задуме над рэчкай заход.
Далёкая песня...
Як мроя...
Пра конніка,
Што тут вось калісь ад'язджаў
у паход.*

*Гукае дзяўчына зажурана:
— Косю...
З рукі абяцае вадой напіць...
І голас... Знаёмы?... Ці толькі здалося,
Што ў памяці ён
з дзён юнацтва стаіць?..*

*Нягучнае, думнае, добрае рэха
Нясе над залужжам нястоены жалё...
Вярнуцца заве... Хоць з тых дзён,
як паехаў*

*Юнак, —
Прамінула паўвека амаль.*

*Так соладка пахне ад берага доннікам,
І вечар праз хвілю
ўжо вочы сямкне.
А песня не ціхне...
З тугою пра конніка...
Каго яна кліча?..
Няхай бы мяне...*

Чытаю яшчэ адзін з вершаў Кастуся
Ціханавіча і бачу чую ягоны голас,
услухоўваюся ў ягоную споведзь:

*Я захварэў на пах лясных сутонняў —
З дымком слязы смалістай на карчах.
І гэтак, мусіць,
нават і пры сконе
Зазіхаціць, засвеціцца ў вачах...*

Пах лясных сутонняў — гэта і пах са-
мога жыцця. Дый, калі можна так ска-
заць, пах сапраўднай паэзіі. Той паэзіі,

дыханнем якой і напоўнены лепшыя
творы К. Кірэенкі. У паэме «Трыпутнік»
ён засяродзіўся і на тым, што ўспрымае
характэрным для сябе, у чым бачыць да-
мінанту сваёй творчасці. Паколькі ў тво-
ры прамаўляецца ад аўтарскага «я», няма
ніякага сумнення, што лірычнага героя
трэба атаясамліваць з самім паэтам. У
вусны яго ўкладзена тое, што дазваляе
адчуць яго яркую творчую індывідуаль-
насць:

*Мой любі свет... Хоць ён суровы,
Ды — мой!.. Яго на мне пячаць...*

Свет гэты суровы, давялося ў жыц-
ці прайсці і праз многія нягоды. Але не
ачарсцвеў ад іх, не растраціў душэў-
най цэпыні, не расчараваўся ў лю-
дзях, у тым, што свет гэты — цудоўны
і непаўторны, — таксама. Таму і трэба
берагчы яго, адчуваючы адказнасць за
ўсё, што адбываецца. Гэтая далучанасць,
гэты клопат нярэдка болей адгукаліся ў
сэрцы. Лішнім болей, бо на ім і так ужо
былі рубцы ад інфаркту. Толькі інакш ён
жыць не мог, дый не хацеў. Сімптаматыч-
ны ў гэтым сэнсе верш:

*Пагасла зорка дзесь над полем.
Пасля яшчэ вунь і яшчэ...
Што мне да іх?.. А нейкім болей
Раптоўна сэрца апячэ.*

*Як быццам зараз нешта страціў,
Кагосьці болей не вярнуць.
І ўспомніш фронт, балоты, гаці,
І згадкі памяць разануць.*

*І нешта стане ў горле комам,
І здасца раптам: сам гарыш...
А зоркі падаюць са званам,
І зван такі, што не сасніш...*

Старшы лейтэнант К. Кірэенка (1943 г.)

Кніга «Вёсны веснаваць» дарагая яшчэ
і таму, што яна з аўтографам аўтара. Ёсць
у мяне і іншыя кніжкі Кастуся Ціханаві-
ча, але надпіс на ёй кранае асабліва. Ён не
датаваны. Ды зроблены адразу пасля вы-
хаду яе ў выдавецтве «Мастацкая літара-
тура». Блізу сарака гадоў таму. У 1979-м:
«Дарагому сябру Алесю Марціновічу з
сардэчнай прыхільнасцю і пажаданнем
вялікага добрага шчасця. Кастусь Кірэ-
енка». Разумею, што сябрам я названы
як бы авансам. Усё ж у нас была вялікая
розніца ва ўзросце. Дый працаваў
К. Кірэенка галоўным рэдактарам часо-
піса «Польмя».

З ім заўсёды было прыемна пагаварыць.
На жалё, пра многае не дагаварылі,
бо пайшоў з жыцця гэты цудоўны чала-
век і паэт. Смерць забрала яго раптоўна
15 верасня 1988 года.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Пра андронны калайдар і не толькі

Адметны атрымаўся лістападаўскі нумар «Польмя». Літаратурную праявіную частку складаюць творы, на прыкладзе якіх праілюстраваны гэты феномен сучаснасці — сецірагура.

Нататкі Віктара Шніпа «Заўтра была адліга — 5» (дзённікавы раман паэта) і Уладзіміра Сцяпана «Сапраўдны час» (Запісы 2005—2018 гг.) мелі месца на старонках Facebook. Письменнікі, актыўныя карыстальнікі сацыяльнай сеткі, пастаянна абнаўляюць уласныя «профілі», папаўняючы іх экспрэсіўнымі ўражаннямі і філасофскімі развагамі як адносна падзей, што адбываюцца ў свеце альбо ў іх жыцці, так і аддаленых у часе, датычных далёкага, і не вельмі, мінулага.

Гэтыя нататкі першапачаткова не прызначаліся для друку — занатоўваліся ў першую чаргу для ўласнай гісторыі. Твор В. Шніпа — лагічны працяг «дзённікавых раманаў», якія перамясціліся з сеціўнай прасторы на старонкі кнігі: «Заўтра была адліга» і «Трава бясконцасці» (Мастацкая літаратура, 2015 і 2018). Нататкі У. Сцяпана ўяўляюць сабой невялікія абразкі. Назіранні за жыццём, у якіх пазнаеш навакольны свет, здольнасць аўтара бачыць у штодзённасці патаемныя сэнсы і сувязі, глыбокае пранікненне па-за вонкавыя абалонкі звычайных рэчаў і — заўжды — пэўная нечаканасць у высновах робіць чытанне цікавым: «Ехаў у метро пяць прыпынкаў з жанчынамі-харысткамі з царквы, што на Нямізе. Усе ў хустках, доўгіх цёмных спадніцах. Пахла ад іх ладанам, воскам, мёдам і ветрам. Галасы прыгожыя, твары ружовашчочкія. Усім тром за пяцьдзесят. Але здзівіла размова. Адна з іх, голасам мяккім (сапраўдна), раскавала таварышкам пра вялікі андронны калайдар, пра тое, як ён дзейнічае... Тры прыпынкі ішла гаворка пра паскарэнне, пучкі, кінетычную энергію і пратоны. Калі я выходзіў, то мне падалося, што пахне ад гэтых жанчын серай і карбідам».

Твор Тані Скарынкінай стылістычна і жанрава зусім іншы — гэта эсэ пад назвай «Касманаўты ў горадзе». Здавалася б, што можа быць агульнага ў звычайнай савецкай дзяўчынкі і першага касманаўта? Тым не менш аўтарка апавядае, як тэма космуса прайшла праз яе жыццё. Гэта вельмі глыбокія асабістыя ўспаміны, незвычайны досвед. Тэкст ілюструе і так званы рэчыўны доказ — фотаздымак касманаўтаў (сярод якіх і Юрий Гагарын) у нефармальна абставінах.

Завяршаюць раздзел навуковая публікацыя Ірыны Шаўляковай-Барзенкі «Беларуская сецірагура як унікальная з'ява актыўнай адсутнасці» і літаратурнаадукацыйны артыкул Арыны Гардзеі «Феномен анлайн без СМС і рэгістрацыі».

У пачатку свайго даследавання І. Шаўлякова-Барзенка ставіць пытанне: «...калі найноўшая беларуская літаратура рухаецца не столькі ў агульнай плыні літаратурнага развіцця (сусветных жанрава-стылявых тэндэнцый), колькі насустрач ёй, то з чаго б роднай сецірагуры быць «як у людзей»? На прыкладзе твораў Андрэя Горвата «Радзіва «Прудок», «відэавершаў» Валярыны Куставай, калектыўнай электроннай паэмы «Буслан і Жабміла», а таксама «паэтычна-геаграфічнага» інтэрнэт-праекта Мікіты Найдзёнава «Вершы без межаў» яна даследуе феномен і робіць выснову: «па стане на канец 2010-х гадоў беларускі літаратурны працэс у сеціве ёсць, а ўласна беларускай сецірагуры — няма»...

Зрэшты, хай чытач робіць самастойныя высновы: літаратурнаадукацыя — не тая навука, дзе ў даследаваннях дапушчальна раз і назаўсёды паставіць кропку...

Паэзію ў нумары прадстаўляюць Уладзімір Мазго, Валянцін Шведз і Мікола Мятліцкі. Асноўная тэматыка вершаў — прызнанні ў любові да родных мясцін: «На планеце абсягаў нямала, / А радзіма — за ўсё даражэй, / Дзе матуля мяне калыхала / І да сэрца свайго прыхінала, / Каб рабіўся дабрэй і дужэй». (У. Мазго). Мікола Мятліцкі пашырае межы лірычных абсягаў. У яго вершы «Хемінгуэй» лучыцца ўласна-беларускае светаадчуванне з пераасэнсаваннем асобы сусветна вядомага творцы.

Сапраўдным падарункам стала публікацыя ў рубрыцы «Галасы свету». Вершы паэта XVIII ст. Юзафа Бакі, які лічыцца «славянскім Джонам Доном», перастварыў па-беларуску Глеб Ганчароў. Пры жыцці паэта яго творы лічыліся вар'яцкімі і нават бязглуздымі, але прыём, якім ён упершыню скарыстаўся — плынь свядомасці, — сёння шырока распаўсюджаны. Творы Ю. Бакі глыбока рэлігійныя, сімвалічныя, поўныя прагі наблізіцца да Стваральніка:

*Манна ў пустыні Израіль карміла,
Спеў вінаград на адгор'ях Карміла,
Аб залатога куміра без жалю
Ушчэнт Маісей размажджэрыў скрыжалі,
І са скалы біў струменьчык пунсовы,
Быццам сачыліся раны Хрыстовы
Даўкай сікерай.*

Яна БУДОВІЧ

Блукаючы ў пошуках сэнсаў

Творцы «Маладосці» звычайна імкнуча да эксперыменту: са стылем, формай, кампазіцыяй... Чытач блукае ва ўсім гэтым у пошуках трывалай асновы, рацыянальных сэнсаў... Каб хоць нешта знайсці, неабходна пранікнуча кожным словам, што, папраўдзе, вельмі цяжка. Але рэальна. Гэта пацвярджае лістападаўскі нумар.

Паэтычныя старонкі распачынае Андрэй Дуброва. Яго нізка вершаў «Віленская восень» напоўнена тонкім адчуваннем прыроды, асабліва яе адыходу да сну. Для многіх паэтычных асоб восень — гэта ледзь не новае жыццё, найлепшы час для існавання. Хаця ён глядзіць на яе яўна сумнымі вачыма. Нават туман паэты — «густая брудная коўдра». Але аўтар не настроены песімістычна, і менавіта гэта не адштурхоўвае ад чытання, толькі надае падборцы лёгкі сумны настрой, які потым крыху асвятляецца творами Насты Кудасавай. Яе «Нябачнае шво любові» ўвасабляе драматызм кахання, якое, здаецца, захінае сабой усё важнае і няважнае. У наступных радках заключана галоўная ідэя паэтычнай падборкі:

*Так, бялітасны час,
але жыць немагчыма інакш,
бо любоў ахінае сабой
свет няўрымслівы наш,
асвятляючы ўсё —
нават самую простую яву.*

Нізка вершаў «Мора, памяць, гарады» Артура Камароўскага — подых страчанага кахання, хваравітага, недасказанага, незразумелага, нязвяданага. Сэнсава няпростыя вершы можна чытаць бясконца і так і не здагадацца, што аўтар меў на ўвазе. Ці імкнуўся ён увогуле мець што-небудзь на ўвазе? Нават сама назва паэтычнай падборкі кажа пра нейкія важныя для лірычнага героя вобразы, якія быццам павінны скласціся ў адну карцінку. Але гэтага дасягнуць цяжка, бо радкі вершаў — нібы кошкі, у якім і ўспаміны, і жаданні, і боль, і туга...

Падобная па настроі казка Сяргея Календы ў стылістыцы kidult «Ruda meitene no pludmales» (з латвійскай — «рудое дзяўчо з пляжа»). Сюжэт просты, няма вялікай інтрыгі, матывы не новыя, але твор цікавы сумяшчэннем несумяшчальнага. І абраны для сюжэта час, і неадпаведнасць завязкі і кульмінацыі, і адсутнасць дакладных сюжэтных ліній, і нешчаслівы канец робяць яго наватарскім.

У лістападаўскім нумары — творчы дэбют 18-цігадовай Міхаліны Бурвінай. «Урокі спачування» маюць яскрава акрэсленую праблематыку: стомленасць розуму яшчэ юных людзей, неразуменне адзін аднаго і як выснова — супрацьпастаўленне і барацьба. Такі выбар выкліканы роздумамі аб сучасных праблемах. Таму аўтар правакуе да разважанняў. Пытанне: ці ёсць у рэшце рэшт плён ад гэтых разважанняў?

Часам трэба глядзець на свет з гумарам, што зрабіла Алена Кісель у апавяданні «Пацешная міфалогія: гераічная Геракліяда». Міжволі адпачываеш ад сур'ёзных разваг папярэдніх твораў, смеючыся з чарговага ладнага апісання «браканьберства» (менавіта так аўтар называе подзвігі Геракла). Такая вельмі цікавая, іранічная, дзесьці саркастычная сучасная рэч будзе даспадобы нават самаму патрабавальнаму чытачу.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Зразумець адмоўнага героя

Ніхто не любіць нэпразмернага маралізатарства, нават калі ў гэтым ёсць патрэба. Асабліва не даруюць павучання людзям творчым. Наўпрост вывучаць і адлюстроўваюць рэальнасць, якой яны яе бачаць, здаецца, — варта мэта пісьменніка. Адкрыта, шчыра, па-свой-

му праўдзіва да яе імкнуча паэты і празаікі «Нёмана».

Глеб Ганчароў запрашае ў гістарычную вандрожку. Чытача, бясспрэчна, зацікавіць выбраны час і заінтрыгуе сюжэт: пачатак XIX стагоддзя ў Расійскай імперыі, калі ўказам цара ўсе юрэй павінны былі ўзяць сабе прозвішчы. Аповесць «Пад зоркай Хабар» (пераклад з беларускай мовы аўтара), пачатак якой быў надрукаваны ў мінулым нумары, можна назваць гратэскай. Некаторыя героі нібы сышлі са старонак твораў Салтыкова-Шчыдрына, у аповесці сустракаецца толькі некалькі станоўчых персанажаў, якія не з'яўляюцца галоўнымі і, нядзіўна, пакутуюць ад сваіх добрых якасцяў. Але назіраць абсалютна за ўсімі героямі даволі цікава. Як вынік, аповесць атрымалася адметная, але, на жаль, не ўсе сюжэтныя лініі раскрыты да канца. Да таго ж, хоць сатырычны стиль апавядання патрабуе яркіх і маляўнічых лексічных сродкаў выразнасці (у адсутнасці якіх нельга ўпкінуць аўтара), усё ж такі часам пісьменнік не ведае ў іх меры.

Прыродзе дэструктыўнага шляху прысвечана і аповесць Ірыны Шатыронак «Жыць будзем потым». Як і ў мінулым творы, пры наяўнасці шматлікіх персанажаў галоўны герой адмоўны — злодзей. На працягу ўсяго твора бачны змены ў яго ўнутраным свеце, але ўсё ж не заўсёды гэта выглядае натуральна, таму і няма дакладнага разумення матывацыі ўчынкаў. Вялікую ролю ў тэксце адыграў прыём устаўкі снюў, які выводзіць сітуацыі і герояў на новы ўзровень, што вельмі да месца. Пытанне выклікае мова аповесці. Незразумела, ці яна наўпрост непрацаваная ці не вельмі чытальныя сказы пабудаваны так знорок.

А вось мова апавяданняў Кацярыны Мядзведзевай — простая, лаканічная і прыемная (чаго не хапае сучаснай літаратуры). Першы з расповедаў «Табе я месца ўступаю» напоўнены вечнымі філасафічнымі думкамі аб дарозе жыцця. «Жизнь — это долгая дорога от одной потери к другой, от одной проблемы к следующей, а счастье — лишь короткие передышки между трудностями и заботами...» І ці існуе ўвогуле шчасце? Галоўны герой не спыняе час (а ў яго ёсць гэтая неверагодная магчымасць), бо пражыў шчаслівае жыццё, хоць яно было напоўнена не толькі радасцю, як і любое іншае... Другі твор К. Мядзведзевай — «Ключ ад елачнага куфра» — даволі наіўны, больш падобны да дзіцячай казкі, але часам і гэтага не хапае даросламу чытачу.

Зусім іншая танальнасць — у паэзіі лістападаўскага нумара «Нёмана». Ад большасці вершаў — пачуццё безвыходнасці ды суму. У паэтычнай падборцы «І смагоў душа неамагае» Георгія Кісялёва асноўны матывы — пошукі: праўдзіваасці, духоўнасці, творчага пачатку. Моцна адчуваецца досвед, калі чалавек ужо знайшоў сябе, але шукае значэнне, вартасць свайго існавання. Адзін з найцікавейшых аспектаў у вершах аўтара, — сутыкненне лёсаў, бо па-сапраўднаму ўсё іх уплыў яскрава вызначаецца толькі ў сталым узросце. Вобразы Бога і д'ябла нярэдка ў творах аўтара, яны заўсёды спрачаюцца за чалавечую душу. Што гэта? Узрост, які, па меркаванні лірычнага героя, несумненна прымусяць задумацца над такімі няпростымі пытаннямі сусвету? Ці прага да духоўнасці ў творчасці і жыцці? Бясконца і несупынная рэфлексія?

Матывы паэтычнай падборкі Марыі Антанас «Неадлюбленае, непражытае» (пераклад з беларускай мовы аўтара) — зварот да самага лёбага, далёкага, роднага, блізкага. Душа шукае спакою ў трывозе, кахання — у некаханні, моцы — у бяссілі...

Завяршаецца нумар радкамі пра зачараванасць восенню. Паэты Уладзімір Грыгор'еў, Алена Шчарбакова, Ірына Карнаухава, Ніна Дзюкава адкрываюць новую старонку, усё яшчэ развітваючыся з летам. Найбольшай шчырасцю, лаканічнасцю і прастатой вылучаюцца невялікія вершы Ніны Дзюкавай, праз якія мінулая восень падаецца не шэрай, а па-сапраўднаму цёплай і натхняльнай.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Высокая паэзія журбы

Будзем шчырымі: паэзія ў сучасным свеце — *persona non grata*. Няўжо камусьці сёння могуць спатрэбіцца гэтыя няўцяжымныя «рыфмаванкі-забаўляючкі», якія не маюць абсалютна ніякай практычнай карысці?

А паэты? Неўраўнаважаныя нарцысы, непрыстасаваныя да жыцця. Іх нават рэкламны слоган не прымусіш прыдумаць — сапраўдны паэт ні радка не напіша пад заказ.

Паспрабуй хто-небудзь заявіць пасля заканчэння школы: «Хачу быць паэтам!». У лепшым выпадку палічаць гэта няўдалым жартам, у горшым — пакруцяць пальцам ля скроні, а пасля з сур'ёзным выглядам запытаюцца: «Ну, добра, паблазнаваў — і досыць. Займацца ў жыцці чым будзеш? Якой прафесіяй авалодваць?».

Нават некаторыя калегі па літаратурным цэху — тыя ж самыя праязікі — нягледзячы на знешнія праявы павагі і любові да паэзіі, у глыбіні душы лічаць вершаскладанне чымсьці несур'ёзным і неістотным, накітавалі неабавязковага дадатку да «эпічнай» літаратуры.

Небаракі, яны не здагадваюцца, што без паэзіі ніколі не было б іх саміх. Разважваючы шырэй, усё мастацтва: музыка, жывапіс, скульптура, кіно — завязанае выключна на паэзіі. Кожнае значнае дасягненне чалавецтва пазначана пячаткай паэтычнага азэрэння, без агню ў душы нельга стварыць нешта грандыёзнае і векапонае. Бо ўсяму папярэднічае незвычайны стан свядомасці, а ўжо затым у гульні ўступаюць словы, гукі, фарбы, матэматычныя формулы і геаметрычныя фігуры.

Ды што казаць — лёс паэтаў ва ўсе часы быў незайздросны. Хто ў стане зразумець глыбіню адчаю чалавека, якога высокая пакліканне змусіла прыняць схіму, асудзіць сябе на адзіноту і як наступства — на незапатрабаванасць, непрыняцце грамадствам і нават уласнай сям'ёй?

Хача паэтэсе, пра якую сёння пойдзе гаворка, з сям'ёй якраз пашанцавала. Нарадзіўшыся дачкой знанага, найталенавіцейшага беларускага пісьменніка-класіка Барыса Сачанкі, Святлана Явар проста не магла абраць для сябе іншага шляху. Узростаючы сярод кніг, вершаў, падсвядома яна выхавала ў сабе трапяткое, паважлівае стаўленне да слова, бездакорны літаратурны густ. Гэткая патрабавальнасць, жорсткі самакантроль, амаль што перфекцыянізм у нечым нават шкодны для творцы, бо не кожны можа размежаваць унутранае, духоўнае жыццё і існаванне знешняе. Імкненне да ідэалу ў літаратуры пераносіцца на пошук дасканалых камунікацый у соцюме, што, як вядома, немагчыма:

*Забывішыся на свет рэальны,
адным якім так сумна жыць,
ствараю свет я ідэальны,
каб у рэальным не тужыць.*

Паэтэсы не стала 8 чэрвеня 2011 года. Памерла яна гэтак сама, як і жыла, — у адзіноце, яе сыход не адразу быў заўважаны. І ў дадзенай акалічнасці нібыта праявілася выключная чалавечая сціпласць, нежаданне навізаваць камусьці свае праблемы. «Калі мы прыйшлі на кватэру, дзе жыла Святлана і дзе знайшлі яе нежывую, у дзвярную ручку была ўторкнута белая ружа. Запознены знак павагі ці прызнання» — дзеліцца сваімі ўспамінамі сястра паэтэсы Галіна Багданава.

Сёлета ў выдавецтве «Кнігазбор» выйшла кніга, пад вокладкай якой сабраная літаратурная спадчына Святланы Явар, уключаючы творы з дзвюх прыжыццёвых кніг «Белы месяц» і «Раніца ў тумане», а таксама вершы і проза розных гадоў.

«Дзівосны сад» — такую назву мае зборнік, укладзены паэтэсай Таццянай Барадуляй, якая акрамя гэтага напісала працуюлю прадмову-эсе, дзе вельмі трапна падкрэсліла асобасную сутнасць лірычнай гераіні: «...яна — жанчына на ўсе сто: зменлівая, як вада ў бурлівай крыніцы, здольная на ўсё дзеля кахання, якая растае ў цёпрых руках каханага, падатлівая, згодная прыняць любую форму ў яго далонях». Чым не вызначэнне абсалютнага, ідэальнага мастацкага пачуцця?

І сапраўды: сад, ружы, каханне выступаюць скразнымі вобразамі ў творчасці паэтэсы. Прычым яны могуць быць як збавеннем, так і несці ў сабе трывожны, таемны пачатак, але найчасцей у аснове сваёй — гэта ўнутраная драма, звязаная з немагчымасцю быць побач з блізім чалавекам:

*Атрута ў паглядзе,
атрута ў лістах —
у дзіўным у садзе
хаваецца страх.*

*Баімся сказаць,
што ляжыць на душы,
баімся кахаць,
закаханымі жыць.*

«Дзівосны сад» Святланы Явар праз закладзеную ў падтэксты метафору і алегарычнасць сягае наўпрост да біблейскіх сімвалаў. Гэта — у першую чаргу своеасаблівы «вырай», тое месца, дзе ажыццяўляюцца мары, дзе існуе ідэальная мадэль узаемаадносін паміж людзьмі. Гэта — і пяшчотныя, настальгічныя згадкі з маленства, у асноўным звязаныя са светлым вобразам бацькі (верш «Дзяцінства»):

*Збіралі ўночы з бацькам светлякоў.
Пакорлівых мяккіх стварэнні
Паўзлі ў дзівакаватым утрапенні,
Абкружаныя роем сябрукоў.*

[...]

*Няволью, здзек жывое
не прымала.
Прыгожае і гвалт
не сумясіць.
Але дагэтуль успамін
кранае —
Няўлоўнае хацелі
мы злавіць...*

І напрыканцы верша — шчымы радкі, якія чарговы раз прымушаюць упэўніцца ў прарочых здольнасцях мастацкага слова:

*З памерлым бацькам у паўднёвым садзе
Збіраем у хусцінку светлякоў...*

Наогул, тема непазбежнага сыходу з фізічнага жыцця, пераходу душы ў іншае, лепшае вымярэнне лейтматывам працінае ўсю паэтычную творчасць Святланы Явар: «Правалюся ў бясконцае ў сне...», «Гляджу наперад без ілюзій. / Што крок — то да канца бліжэй», «У краіну, дзе жыў я ў марах, / Дзе няма ні фальшу, ні хлусні, / Грубае зямлі слабой ахвярай / Некалі збягу ад мітусні».

Нобелеўскі лаўрэат, турэцкі пісьменнік Архан Памук у сваім рамане «Снег» укладвае у вусны галоўнага героя наступныя словы: «Сапраўдная паэзія і ічасце могуць суіснаваць вельмі нядоўга. Праз нейкі час альбо ічасце робіць вершы і паэты наспрэчнымі, альбо сапраўдная паэзія знішчае ічасце». Шкада, што за магчымасць узняцца на вяршыні духу творцам даводзіцца плаціць несумерана высокую цану. І ўдвая шкада, калі словы любові і пашаны такім людзям гучаць пасля... Як тут не працываць радкі Таццяны Зіненкі — яшчэ адной паэтэсы драматычнага, амаль трагічнага лёсу:

*...І, парываючы ў Лету,
Мы не згадаем зямлю,
Дзе паміраюць Паэты,
Перш чым пачуюць: «Люблю...».*

Гэты зборнік — каштоўны падарунак для аматараў той непадробнай, шчырай лірыкі, фінальных водгаласы якой прагучалі яшчэ тады, у дзевяностыя. Цяпер паэзія памянлася — у лепшы бок, ці ў горшы — тое пакажа час. Магчыма, тэмы і сродкі, якімі карыстаўся Святлана Явар і яе сучаснікі, будуць не зусім блізка новай генерацыі творцаў і чытачоў... Але застануцца нязменнымі ва ўсе часы такія крытэрыі, як моц прамоўленага слова, непадманнасць пачуцця і высокая паэзія журбы....

Янка ЛАЙКОЎ

Конкурс «УРОКІ СУЧАСНАСЦІ»

«І СВЕТ ДЗІВОСАЎ НАМ ТЛУМАЧАЦЬ...»

Урок дадатковага чытання ў 5 класе па казках А. Масла, П. Васючэнкі

Абгрунтаванне актуальнасці тэмы. У казцы — мудрасць і духоўнае багацце беларускага народа, прыгажосць і маляўнічасць роднага слова. На ўроку абагульняюцца веды, атрыманыя на папярэдніх занятках. Дзеці знаёмяцца з творами сучасных пісьменнікаў: Алены Масла «Як пані Чаротная ў гасці ў Палангу бегала», Пятра Васючэнкі «Каляровая затока». Гэтыя творы дазваляюць убачыць казку ў новым ракурсе і яшчэ больш зацікавіць гэтым жанрам.

Арыгінальнасць урока. Класу прапаноўваецца ўрок-гульня, своеасаблівае казачнае спаборніцтва.

Абсталяванне: зборнікі народных казак, зборнікі казак А. Масла «Як пані Чаротная ў гасці ў Палангу бегала», П. Васючэнкі «Каляровая затока», вучнёўскія ілюстрацыі да казак, аўдыязапісы да ўрока, мультфільм «Піліпка-сыноч».

Ход урока

I. Размова з вучнямі

Казка суправаджае нас з самага маленства, захапляе святлом незвычайнага, загадкавага, дзівоснага. А за што вы любіце казкі?

II. Актualізацыя ведаў

Што вы ведаеце пра казку?

На якія групы падзяляюцца казкі?

У чым асаблівасць казкі як жанру?

Чым, на ваш погляд, літаратурная казка адрозніваецца ад народнай?

А зараз даведаемся, якія казкі вы падрыхтавалі сёння да ўрока, і запоўнім табліцу, размяркоўваючы іх па групам (у табліцы тры калонкі: «Казкі пра жывёл», «Бытавыя казкі», «Чарадзейныя казкі»).

III. Работа па тэме ўрока (клас размеркаваны на 4 групы)

1. Прагляд мультфільма «Піліпка-сыноч». Адказы на пытанні:

Ці спадабалася вам казка? Чым? Чаму яна вучыць?

2. Віктарына «3 якой гэта казкі?» (за правільны адказ вучні атрымліваюць жэтоны).

А) Чыя дачка неспадзявана перахітрыла ў казцы пана?

Б) З'есці то не з'еў, але паспытаў лёгкага хлеба.

В) Не пайду да людзей жыць. Няхай і не такі тлусты буду, ды затое на волі.

Г) Хто ў зямлю ўвайшоў глыбока, перамог ліхога Цмока?

Д) Хто на кані, падкажыце, злавіў Жарптушку ў блакіце?

Е) Прайшоў дзед градку з капустай, прайшоў градку з бруквай, прайшоў градку з маркоўкай. А вось і рэпка. Толькі нахіліўся дзед рэпку выцягнуць, як пад кустом хтосьці: «Пых-х! Пых!».

Ж) У нашай хаце нейкая невядомая сіла пасялілася. Хацеў я на прыпечку вугольчыкі раздзьмухаць, аж нешта шась мне нажом пам руцэ.

З) У якой казцы дзеду так і не ўдалося ссекчы дубок? Чаму?

3. Віктарына «Пазнай казку па ілюстрацыі».

Прапаноўваецца некалькі ілюстрацый да казак, вучні павінны адгадаць назву казкі і намаляваныя эпізод (за правільны адказ — жэтоны).

Звяртаецца ўвага на выстаўку, падрыхтаваную да ўрока (кнігі, малюнкi вучняў).

4. Работа ў групах.

Паколькі ў нас урок дадатковага чытання, не можам не ўспомніць казкі, якія вы рыхтавалі дома.

1 група працуе з казкамі пра жывёл.

1) Выбраць з пералічаных на дошцы казак пра жывёл адну найбольш ціка-

вую, падрыхтаваць яе сціслы пераказ (5—7 сказаў).

2) Вызначыць станючы і адмоўных персанажаў казкі, абгрунтаваць выбар.

3) Што сцвярджаецца ў казцы, а што асуджаецца?

2 група працуе з бытавымі казкамі.

1) Выбраць з пералічаных на дошцы бытавых казак найбольш цікавую, падрыхтаваць яе сціслы пераказ (5—7 сказаў).

2) Вызначыць асноўны канфлікт казкі.

3) Якія рысы характару дапамагаюць герою-пераможцу?

3 група працуе з чарадзейнымі казкамі.

1) Выбраць з пералічаных на дошцы чарадзейных казак адну найбольш цікавую, падрыхтаваць яе сціслы пераказ (5—7 сказаў).

2) Вызначыць чарадзейныя моманты казкі, іх ролю ў раскрыцці сэнсу.

3) Чым павучальная казка?

4 група рыхтуе інсцэніроўку ўрыўка з казкі П. Васючэнкі «Каляровая затока».

Да якога віду казак аднясем гэтую казку? Дакажыце.

Чаму казка так называецца?

Якую праблему ўздымае аўтар?

Чаму вучыць казка?

5. Прадстаўленне выкананых заданняў

(за заданне група атрымлівае да 5 жэтонаў).

6. Гульня «Пазнай героя казкі».

А зараз крыху пагуляем. Адзін з вучняў атрымлівае таблічку з імем героя, але самога надпісу не бачыць. Вучні робяць падказкі, але напраму героя не называюць. Вучань павінен адгадаць героя казкі (за правільны адказ — жэтон).

Кадр з мультфільма «Піліпка-сыноч».

Героі: Иван, Воўк, Сцёпка, Шчупак, пані Чаротная.

IV. Падвядзенне вынікаў

Зварот да эпіграфа.

Пракаменціруйце эпіграф да ўрока. Ці падыходзіць ён да нашай тэмы?

Свет якіх дзівосаў тлумачаць нам казкі? Чаму вучаць?

V. Рэфлексія

Ці спадабалася вам працаваць на ўроку?

З якім героем вы пасябравалі б?

Якія пачуцці выклікаюць адмоўныя персанажы?

VI. Ацэнка работы вучняў

Падлік колькасці жэтонаў, ацэнка работы груп. Выстаўленне адзнак.

VII. Дамашняе заданне

Складзі ўласную казку.

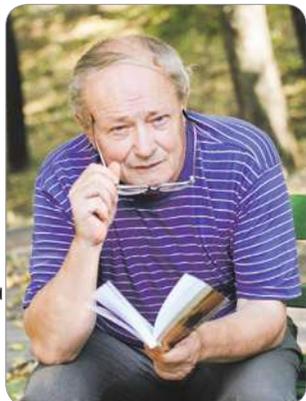
Удзел вучняў у занятках. Як і ў кожным інтэлектуальным спаборніцтве, вучні адказваюць з імпэтам, імкнуцца дакладна фармуляваць думкі, што дазваляе хутка ўзнавіць матэрыял, зрабіць урок насычаным і дынамічным.

Вынікі. Прапанаваны ход заняткаў — магчымасць абагульніць і сістэматызаваць веды вучняў пра народныя і літаратурныя казкі, павандраваць па казачных сюжэтах, згадаць вядомых герояў.

Марына ЖУКАВА,

настаўніца сярэдняй школы № 16

г. Полацка

Наканаванне

Што ён можа, векавечны
лежань
На пагорку, у пясках сухіх?
Ці п'ялёсткаў лёт, ці белы
снежань,
Прыгажосць ратуе, ды не ўсіх.
Незалежны, вам даўно вядомы,
Соцыум не скінецца «на трох».
Па суседстве і краты, і гномы —
Свой прыстанак і сваё метро.

У журбе над брамай агарожы
Два анёлы між высокіх дрэў.
Безумоўна, рэдкі тут прахожы
Пакланіўся б, каб раднію
сустрэў.

Зведаў многа вераду і ліха.
Дабрадзей? Самотнік?
Нелюдзім?
Што ж, ляжы цяпер спакойна,
ціха —
Гэта ўжо ў характары тваім.

Абляціць прыгожа цвет
вясновы.
Маласнежжа кожную зіму.
І, на жаль, малітвенныя словы
Сёння вымавіць няма каму.

Забыццё і спогад — немінучы.
Ёсць суседства — не стае
прыгод.
Гном пільнуе дыяментай кучы.
Крот капае да карэнняў ход.

Чуй, званы! Заказаны малебен.
Гул слывае на вятрах
скразных.
Зрэшты, вопыт продкаў
нам патрэбен —
Неспазнаных ісцін сувязных.

Ружовыя юнацтва вечары

Свайго юнацтва ў цішыні
вясковай
Даўно не згадаў залатой пары
З яе адметнай сутнасцю
і мовай,
Калі з крынічкі пеніста-
ружовай
У кубак раніц льюцца вечары.

Пакуль жыццё цячэ ў абладзе
казак,
Дзе пляць між зор і цераму
майму,
Хіба зажурыць летуценняў
звязак,
Ды пацалунак твой —
не абавязак,
І зноў дамоў вяртацца аднаму.

Не помніцца, каб крыўдзіў
недаверам:
Сустрэч няма ні ў полі,
ні ў ляску.
Ахвярны час, насуперак
намерам!
Сама прыйшла б у мой
халодны церам,
Пабудаваны з мрояў на пяску.
Юнацтва час, як ні было,
чароўны,
Прыходзяць згадкі —
светлыя дары.
Пакуль сядзяць на дрэвах
чарнажоўны,
Бяздонны кубак раніц стане
поўны —
Мае, ружовыя, пральюцца
вечары.

Да дзяўчат!

Івану Муху, сябру юнацтва

1
Да дзяўчат! І ў падвячорку
Пыл ажно курыць з-пад ног.
Тая вёска на пагорку —
Агарэвіцкі разлог!
Ваня ў песні славіць зорку,
Каб і Бог яе збярог.

2
Жарт хлапечы — смех
дзявочы.
У гасцях мы не адны.
І твае казалі вочы,
І паклікалі яны:
— Хлопцы нашы да паўночы
Не стаяць каля сцяны.

Вучань танцам не з дакукі:
Стуку-груку, бубначы!
І твае казалі рукі —
Чарацінкі на плячы:
— Чуйся рытму, слухай гукі,
Мові штось, ды не маўчы.

Ваня ў скоках мне хаўрусны:
Кожны рух ягоны ў такт.
І твае казалі вусны
З недасяжнай мроі, факт:
— Не саромся... Захалусны
Пацалунак — не тэракт!

3
Мы — дадому. Топчам грэчку —
Дух палёў не ўсцеражэ.
Слоў не знойдзецца на спрэчку,
Сталі сёння мы стражэй.

Ваня ў песні славіць рэчку!
— Толькі ты цячы даўжэй!

На растанцох

На растанцох, на гэтым
скрыжаванні
Крыжы стаялі і былёнэг не сох,
І тут мая стаяла ў светлым
ззянні

Зялёная журба на растанцох.
Душа чыясь, калі пакіне цела,
Плыла сюдэмі ў лодцы
без вясла.

Мая журба ў спякоту
не жаўцела —
Яна з бярозкі белай прарасла.

Раку жыцця, аднак, патрэслі
хвалі,
Дзе растанцы — ніякіх
перапраў.

Я ў злыдню ў прасіў,
каб даравалі,
А ганьбу іх і сам не даравай.

Мая журба залежная ад ветру:
То выпрастае горда, то прыгне.
Каханая праз часу даль і нетру
На мосціку хусцінкай
не ўзмахне.

Няма крыжоў, няма ад іх
і следу,
Няма бярозкі, а журбу сваю
На растанцох, калі дамоў
прыеду,
Цяпер у кожным дрэве пазнаю.

Балотныя агні

Не хадзіў бы на дрыгве:
Дух балотны пазаве.
Не з легенды і не з міфа,
На гадзінку ці на дзве
Пазаве, нібы каліфа.
Дух балотны пазаве —
Не хадзіў бы на дрыгве.

Зблізку і ўдалечыні,
Скрозь балотныя агні.
Звабляць і, пакуль дапетру,
Што не спорыцца ані,
Завядуць у глуш і нетру.
Скрозь балотныя агні —
Зблізку і ўдалечыні.

Скарбы мучаць — кепскі знак.
Скарбы не твае, аднак.
З-пад зямлі ўсплыве свячэнне
На гасцінцы, на бальшак —
Срэбра бляск, пазалачэнне.
Скарбы не твае, аднак.
Скарбы мучаць — кепскі знак.
Хто ўкруга, хто нацянькі —
Вабяць скарбаў светлякі.
Дождж спусціўся нудны,
слотны.

Дух балотны злы які,
Бо няма шляхоў зваротных.
Вабяць скарбаў светлякі —
Хто ўкруга, хто нацянькі.

***

Вечары тыя поўніць
Белы кіпень садоў...
Адлюстроўваюць поўню
Хвалі між чаратоў.

Сеткі, поўныя рыбы,
Вёслы ціха рыпяць.
Пльынь і водбліскі зыбу,
Берагоў не відаць.

Месяц хмары схавалі,
Сон прыпаў да вачэй.
Нашу лодку гукалі,
І крычалі: «Хутчэй!»

Там Баторына, Мястра,
Там радзіма мая.
Дзень пры дні нібы ў кайстры,
Успаміны нясла.

Там зязюля кукуе,
І салоўка пяе
Па радзіме сумую...
І радзіма — на мне...

НА НАРОДЗІНЫ ШЧАСЦЯ

***

Выспела душа, як поле
Збажыны духмянай.
Нельга задыхацца болей
Сваёй крыўдай-ранай!
Песня чуйная ўзыходзіць,
Нібы сонца, з сэрца.
Хай калосіцца ў народзе,
Полям хай завецца!

***

Я хачу, каб Ты быў! Каб прыйшоў,
Каб знайшоў мяне ў моры гора!
Не пужайся скрываўленых слоў.
Яны свеціць у цемры, як зоры!
І такая ад іх цеплыня,
І такая пяшчота, што ў небе
Адчуванне празрыстага дня
І духмянага хлеба.

***

Ой, абвівай мяне, ветрыку,
З ласкаю абвівай!
Няма ні Іванкі, ні Петрыка,
Ты — мой адзіны рай!
Ціха, лагодна, светла...
Так бы і ўвесь свой век!
Толькі — мамачка бедная:
— Ёсць недзе твой чалавек!
Трэба шукаць яго, дзетка,
Трэба яго знайсці!
...Мамачка мая светлая,
Жыта маё ў жыцці!

***

А я сябе й не шкадую.
Люблю дарогу жывую!
Люблю, калі зноў іду,
Скінуўшы торбу-бяду.

***

І абдыму я, як паэт,
Увесь свет!
О, хіба гэта немагчыма?
Зірніце зоркі над плячыма!

***

На хвалі любові размаўляю,
На сэрца свайго частаце.
О, як падсабіць табе, краю,
Захмараны ўночы і ўдзень?

Як цяжка табе — і мне цяжка.
З табою мы век спарышы.
Складу табе сёння я казку
І песню спяю — для душы.

Быць можа, хоць крышкы сагрэю.
Ад ласкі — каму не лягчэй?
Даруй мне, што я толькі веяй
Ля змерзлых тваіх плячэй.

***

Калі лёс бясконца зводзіць,
Сутыкае нашы вочы, —
Штось ад Бога ў той прыродзе,
Бог за намі, мусіць, сочыць!

***

О, адыходзь, мая туга!
Шчэ я такая маладая!
Вунь вясняковая дуа
Якая ў неба узлятае!
Вунь радасць залатых рабін!

Нашто захмурваць голаў
смерцю?
І што з таго, як Ты заб'ю?
Жыве шчымым і шчасцем
сэрца!

***

Нават пазваніць Табе я не магу,
Нават пазваніць!
О, як цяжка ад Цябе бягу,
Абрываючы каханні ніць!
А яна, хоць тонкая, не рвецца
Да канца, што дзівам
мне заўжды.

І далонькай прыкрываю сэрца,
Каб жа не параніўся ў ім Ты!..

***

Чаму не глядзіш мне ў вочы?
Зірнула ў Твае аднойчы
І нібы маланкай — па сэрцы!
Здаецца, вось-вось разарвецца
Ад гулкага грому, спякоты.
Ці ведаеш, любові мой, хто Ты?!

***

Паглядзі мне аднойчы ў вочы.
Там увесь мой смутак дзявочы.
Нібы месяц, між зор там Ты
Вызіраеш мае сляды.
Ад цікаўнасці і ад смуты:
На зямлі такія ці ўсюды?
Маёй першае скрухі радасць...
Не разбіцца цяпер —
калі й падаць!

***

Мой свет запоўнены Табою.
Што мне рабіць з сабою?..
Куды ні іду — усюды Ты!
О, каб жа гэтак — назаўжды!

***

Ты сядзіш непадалёк,
Ты паблізу.
Песні дзіўнай матылёк
Рвецца ў высі.

Што прыдумала я зноў?
Ты — не лірык.
Ты не чуеш ружаў слоў.
Стаў як мілым?

Мо таму, што зноў любві
Сэрца просіць?
А сусед зусім сівы
Нясе восень.

— Ці харошы мой букет? —
Усміхаецца. —
Маёй бабуцы ўжо сто лет! —
Мудра хваліцца.

Вось дык на! А ты, а я...
Мы ці ўмеем,
Каб да скону дзён — Твая,
Каб «Я Твой» — сто веаў?!

***

Радасць

Нарэшце, — Ты! І Сонцам — свет!
Адной зарой — Твой кожны след.
Адным праменнем Ты — у лёсе,
Вачыма стрэцца давалося!
А больш нічога й не было,
Чаму ж такое ўглыб святло?

***

Ты мой, я чую, толькі мой!
Такой каб век мне — маладой!
Такой, каб век, як краскі ў лузе,
Квітнець на ішчасце Беларусі!

***

О, знішчыў смутак Твой
прамень!
Прышоў і зноў духмяны дзень.
Вачыма чорнымі свячу.
О, не запальвай больш свячу!
Няўжо не бачыш: гарчыца ноч
Ад палкіх шчырых маіх воч!
Які касцёр! Углыб! Увесь!
Я зноў з Табою, як калісь!

***

Крышталікі — зоркі
з бялюткага пуху
Пашыла сабе прыгажуня зіма
І танчыць з вятрыскам
і завірухай,
Сукенка мільгае, уся з серабра.
І сыпле сняжынкі, і дзьме
безупынку,

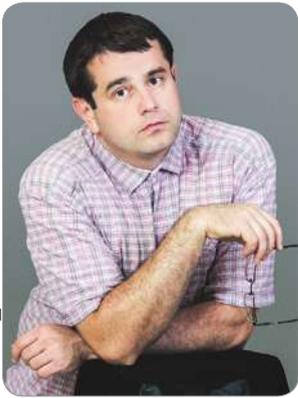
Іскрыстым сняжком
зацярушвае вочы,
Смяецца з вятрам — няма
ёй спачынку,
Пужае марозам скрозь
белыя ночы.
Уборы мяняе штодзённа —
то лёдам

Пакрыецца крохкім,
бы сіняе шкло,
То гоніцца зноўку
за зменлівай модай,
У хмараў купляе снягоў
палатно.

То сцішыцца поруч
з дажджыскаю смутным,
Панурым, задумным, і спіць
да пары,

І цягнецца час, а зіма
без абутку...
Яна ж гаспадыня на ўласным
двары.

А сёння марозіць,
а сёння прыгожа,
А сёння бялявая гурбы мяце,
Пад самы, пад самы высокі
парожак
Зіма завіруху да шлюбавя дзе.

ЭКСПЕРЫМЕНТ

Апавяданне

Машына з уключанымі фарами рухалася па трасе ў цемры. Церусіў халодны вераснёўскі дождж.

Антон не першы раз выязджаў так позна. Ад ягонай малой радзімы да Мінска — каля чатырохсот кіламетраў, але вяртацца трэба было абавязкова: пасля сканчэння інстытута хлопец пяты год працаваў інжынерам на адным з прадпрыемстваў Мінска.

Нягледзячы на няблізкую дарогу, Антон амаль што-тыдзень наведваў бацькоў, дапамагаў ім па гаспадарцы. Вось і гэтым разам падсобіў скласці на вышкі сена, павычэраў, крыху адпачыў і толькі а дзевятай увечары выехаў дахаты.

Каля адной з вёсак на прыпынку нехта галасаваў. Антон вырашыў прыпыніцца: лішняя капейка на тое ж паліва не зашкодзіць.

Спадарожнік, які назваўся Валодзем, быў каржакаватым мужчынам гадоў сарака. Ён таксама дабіраўся ў Мінск на працу. Вясёлы і гаваркі, не змаўкаў ні на хвіліну: апавядаў шмат цікавых гісторый з жыцця, расказваў анекдоты, прыгадваў сваё студэнцтва і маладыя гады.

Раптам на абочыне Антон заўважыў чалавека. З-за дробнай імжы ў святле фар цяжка было нешта разгледзець, аднак бачылася дакладна: чалавек не сядзеў — ляжаў. Прычым амаль усутыч з праезнай часткай. Непадалёк валяўся кінуты ровар. Верагодна, чалавеку зрабілася блага, ён страціў прытомнасць і ўпаў.

— Можна, выпіўшы, ці нешта дрэннае здарылася... Трэба зірнуць, сказаў Антон свайму новаму знаёмаму. — Калі што, і хуткую з міліцыяй выклічам.

Машына спынілася крыху воддаль ад ляжачага чалавека. Мужчыны выйшлі.

— Падымайся, дружа, калі хочаш быць жывым! Тут не месца для адпачынку, — выгукнуў Валодзя, падыходзячы да небаракі. Але той не адказваў, нават не варухнуўся.

— Гэй, уставай, — Антон нахіліўся і пакратаў чалавека. Але і на гэты раз ніякай рэакцыі. Валодзя перавярнуў яго на спіну.

— Ды гэта ж манекен! — усклікнуў ён. — Чуў, міліцыя такія эксперыменты праводзіць. Выяўляе сумленых кіроўцаў, гатовых спыніцца, каб дапамагчы пацярпелым на дарозе.

Антон толькі ўздыхнуў: эксперыменты — эксперыментамі, але спыняцца з-за іх і губляць час не вельмі хацелася. Акрамя таго, была ўжо амаль што ноч, ішоў дождж, абодвум — і кіроўцу, і яго спадарожніку — карцела як мага хутчэй даехаць да горада і крыху паспаць перад працай.

І яны рушылі да машыны. Ужо ў дарозе, едучы, Антон адчуў, што цела наліваецца стомленасцю, а душу напаўняе няўцямнае трывожнае раздражненне.

***

— Можна, значеш у нас? — запытаўся гаспадар у сваяка Міхася. — Бачыш, здаецца і дождж збіраецца.

— Не пераймайся, Мікола, — адказаў сярэдніх гадоў невысокі паўнаваты мужчына крыху нападлітку. — Колькі тут той язды? На ровары — хвілін сорак. Зараз выеду на трасу, а там да вёскі і рукой падаць... Ты ж ведаеш...

— Ну так, — пагадзіўся гаспадар. — Але можаш і ў нас застацца. Месца ж хапае. Алёне тваёй патэлефануем, папярэдзім...

— Дзякуй, не трэба!.. — махнуў рукой госць.

— Ну тады глядзі сам! Бывай здароў! Заязджай яшчэ!

— Не, братка, цяпер твая чарга — прыязджай ты да мяне на свежаніну ў лістападзе.. А захочаш — і раней, будзем толькі рады!..

— Добра. Пераканаў, завітаю абавязкова! — пагадзіўся гаспадар. Госць паціснуў яму руку, сеў на ровар і паехаў.

Сваякі Міхась і Мікола наведвалі адзін да аднаго даволі часта: жылі ў суседніх вёсках. На машынах адзін да аднаго не ездзілі, бо ў гасцях бралі чарку і, каб не мець непрыемнасцяў, выбіралі іншы, больш бяспечны транспарт. А летам, здаралася, хадзілі і пехатою. Пакуль дахаты вернешся, глядзіш — хмель увесць з галавы і выветрыцца. Праўда, гэта закідваць за каўнер і не выпадала, бо за сваімі мужыкамі ўвесь час пільна сачылі жонкі.

Міхась, нягледзячы на тое, што ўвосень было шмат працы, вымеркаваў вольную часіну і паехаў да Міколы. Пасядзелі не доўга, усяго пару гадзін. Трэба было вяртацца. Вядома, можна было і застацца, але ён добра ведаў нораў сваёй Алёны — не хацеў, каб хвалявалася, а тым больш сварылася.

Ён паволі выехаў на трасу. Дарога тут была лепшая, чым у вёсцы, дзе-нідзе даводзілася збочваць на гравійку, але ўсё роўна круціць педалі было ямчэй.

Зацерусіў невялічкі дожджык. Яшчэ раніцою па тэлебачанні перадавалі на сёння ападкі па ўсёй краіне. У іх жа мясціны непагадзь завітала са спазненнем.

Раптам Міхасю зрабілася блага, штосьці нібыта сціснула грудзі, заняло дыханне. Каб раптоўна не зваліцца з ровара, ён злез з яго і пакаціў побач. Да павароту на вёску заставалася недзе паўтара кіламетра.

Міхась абмацаў кішэні — мабільніка не знайшоў. Мабыць, забыўся дома ці ў гасцях. Ісці з кожным крокам рабілася ўсё цяжэй. Чамусьці ў гэты час машын на дарозе амаль не было. Праз некалькі хвілін адна праехала, але ён не паспеў падняць руку. Другая папросту не спынілася.

Міхась зрабіў яшчэ некалькі крокаў і раптам адчуў, што губляе прытомнасць. Моцна, да болю ў пальцах учапіўся ў стэрно ровара. Раптам рукі зрабіліся непаслухмянымі і нейкімі чужымі, ногі падкасіліся, і, нібыта спатыкнуўшыся, усім целам ён падаўся наперад і паваліўся на зямлю побач з роварам.

***

— А яны ж, мабыць, дзесьці непадалёк знаходзіліся, назіралі за ўсім, — разважаў Валодзя, маючы на ўвазе супрацоўнікаў дзяржаўнай аўтаінспекцыі. — Цяпер у сваёй базе яны пазначылі цябе як сумленнага кіроўцу. Глядзі, яшчэ і паштоўку з падзякай прышлюць!

— Анягож! — падтрымаў Антон. — Гэтыя могуць! Апошнім часам нават і не ведаеш, чаго ад іх чакаць. То кветкі на Восьмага сакавіка жанчынам-аўтааматаркам дораць, то эксперыменты на дарогах ладзяць...

— Я неяк па радыё чуў, што такімі справамі ў Расіі бандзюкі займаюцца. Пакладуць манекен ля трасы, самі ў кустах схаваюцца, а потым, калі хто спыняецца, рабуюць, — прыгадаў Валодзя.

— Рознае ў дарозе можа здарыцца, — заўважыў Антон. — Нават не ўгадаеш, дзе няшчасце напаткае. Таму і спыняешся. Бо як разважаеш: дапаможаш ты — дапамогуць, калі спатрэбіцца, і табе.

— Так, — пагадзіўся Валодзя і тут жа дадаў: — А ўсё ж ведаюць сваю справу! Падрыхтаваліся як мае быць. Едзеш — нават і не зразумееш, не вылічыш адразу, сапраўдны гэта чалавек ці не. Нават ровар побач паклалі. Усё як у рэальнасці. Вось чалавек ехаў-ехаў, паблагжэла яму, упаў, бедлага!..

— А яшчэ ноч і дождж — дзе тут разгледзіш? — пагадзіўся Антон. Так і сапраўды на бандзюкоў можна натрапіць!

— І невядома яшчэ, колькі гэты манекен там ляжаў. Можна, мы першыя, хто прыпыніўся?

— Трэба будзе заўтра навіны паглядзець, ці ў інтэрнэт зазірнуць, пашукаць інфармацыю пра гэта, — сказаў Антон.

Раптам фары высвечылі нешта цёмнае ля самага краю дарогі.

— Зірні, яшчэ адзін ляжыць! — ажывіўся спадарожнік. — І ровар таксама побач. Не, яны сёння сапраўды вырашылі па ўсёй трасе манекенаў параскладаць!

Часу, каб прыняць рашэнне, што рабіць далей, не заставалася. Альбо спыняцца, альбо ехаць далей. Да горада заставалася зусім няшмат. Ім абодвум хацелася, каб гэтае падарожжа хутчэй скончылася. Да таго ж начны кампаньён быў вельмі гаваркі і занадта мітуслівы, ад чаго раздражненне Антона толькі ўзрастало. Сумленне падказвала, што варта спыніцца, але нядаўні досвед пераконваў у адваротным.

Праехаў, не спыніўся.

— Малайчына! — адобрыў Валодзя. — Спыняцца ля кожнага манекена — гэта ўжо занадта.

«А калі там усё-ткі быў чалавек? Хто ведае?» — думалася між тым Антону.

— Панакідаюць абы-чаго па ўсёй дарозе! Зусім сумленне страцілі! — не супакойваўся Валодзя.

«Не, варта хаця б на "гарачую лінію" пазваніць. Няхай там ужо самі думваюць. Калі гэта манекен, то яны пра гэта ведаюць», — вырашыў урэшце Антон.

Ён дастаў з кішэні мабільнік, пачаў набіраць нумар «101». Антон разумее, што адначасова кіраваць аўтамабілем і размаўляць па тэлефоне непажадана, але ці было гэта цяпер настолькі важным?

— «Гарачая лінія» службы надзвычайных сітуацый. Слухаем вас, — пачулася ў слухаўцы.

Антон назваў прычыну званка і каардынаты, дзе знаходзіўся «пацярпелы».

— Правільна зрабіў! — пахваліў яго Валодзя. — Цяпер няхай разбіраюцца. Калі што, іх папярэдзілі.

Неўзабаве ўдалечыні паказаліся сталічныя агні. Валодзя папрасіў спыніцца на прыпынку за кальцавой. Напаследак кінуў:

— Колькі едзь, а такога яшчэ не бачыў. Будзе заўтра што хлопцам расказаць! Ну, дзякуй табе, бывай здароў!

***

Гісторыю пра манекен Антон успомніў толькі на наступны дзень, як вярнуўся з працы. Зайшоў у інтэрнэт, адкрыў апошнія навіны. І адразу ж адшукаў тое, што яго цікавіла:

«Учора ўвечары супрацоўнікі Дзяржаўтаінспекцыі праводзілі сацыялагічнае даследаванне на прадмет аказання дапамогі пешаходу, які ляжаў каля праезнай часткі. У выніку эксперыменту са ста вадзіцеляў транспартных сродкаў спыніліся толькі дваццаць. Яшчэ два патэлефанавалі на нумар экстраннай службы...»

У нататцы было пазначна і месца, дзе праводзіўся эксперымент. Антон зразумеў, што гэта адбывалася менавіта там, дзе ён спыняўся першы раз.

Ён пачаў чытаць іншыя навіны. Сярод іх пабачыў тую, якая яшчэ больш яго ўсхвалявала:

«Дзякуючы тэлефоннаму званку на "гарачую лінію" медыкі падабралі на трасе жыхара вёскі... Цяпер ён знаходзіцца ў рэанімацыі, ягоны стан ацэньваецца як стабільна цяжкі. Па словах спецыялістаў, званок быў своечасовы. Хвілін дзесць — пятнаццаць прамаруджвання — і медыкі нічым дапамагчы чалавеку не змаглі б... Гэта быў адзін званок за ўвесь час, хаця, як мяркуюць урачы, мужчына прабыў у непрытомным стане не менш чым гадзіну... Дзіўна, што ніхто з кіроўцаў не прыпыніўся і не аказаў чалавеку першай дапамогі...»

Дачытаць далей Антон не змог. Яго ахапіла хваляванне.

«Усяго адзін званок... адзін, — паўтараў пра сябе. — А ці вінаватыя кіроўцы? Ці ведалі тыя, хто пісаў гэтую нататку, што непадалёк ад гэтага месца праводзіўся эксперымент з манекенам?»

Потым пачаў дакараць сябе, што не прыпыніўся, не выйшаў, не дапамог. Але ж ён хаця б патэлефанаваў.

«Ці прайшоў я праверку, ці здаў гэты іспыт?» — перажываў Антон.

З гэтай думкай ён лёг спаць. Але сон ніяк не ішоў.

«Усё ж мой званок дапамог. За жыццё чалавека цяпер змагаюцца».

Потым наплылі іншыя разважанні:

«Заўсёды, заўсёды трэба спыняцца — манекен ляжыць на дарозе альбо не манекен...».

На працягу тыдня хлопец шукаў у сеціве новую інфармацыю пра гэтае здарэнне, але так і не знаходзіў. Нават намерваўся патэлефанаваць зноў на «гарачую лінію», расказаць ўсё, спытаць, у якой бальніцы знаходзіцца чалавек, каб з'ездзіць да яго ці хаця б даведацца пра стан здароўя. Але так і не змог: пачуць кепскую навіну заўсёды горш, чым спадзявацца на лепшае.

***

Незвычайны «эксперымент» у тую слотную вераснёўскую ноч назаўсёды застаўся ў ягонай памяці.

Антон так і не дазнаўся, што сталася з тым чалавекам, якому ён не дапамог належным чынам. Пасля гэтага выпадку ён заўсёды спыняецца...

Род Бялеўскіх: зігзагі лёсу

...Усцінаў бярэцца за наган і, ужо цалкам працверзеўшы, з-за абразы бальшавікоў настаўляе яго на Дзід Ладо. Умешваецца сябар-сабутэльнік, а па сумяшчальніцтве класік рускай літаратуры Ясенін, які імгненна ацэньвае сітуацыю, гучна галосіць і жартаўліва накідваецца на Дзід Ладо. Шум чуюць пастаяльцы з суседніх нумароў, выбягаюць у калідор, і Усцінаву пры такой колькасці сведкаў страляць становіцца няёмка. Сітуацыя становіцца камічнай: Ясенін сядзіць на антыбальшавіку, які сёкунду таму быў на мушцы, і чаравікам б'е яго па галаве... Такі эпізод утрымліваюць мемуары расійскага журналіста Вадзіма Шаршаневіча.

САЦЫЯЛІСТ-КАЛЧАКАВЕЦ

У пачатку 1909 г. у Маскве Дзід Ладо быў пастаянным наведвальнікам кавярні «Даміно», дзе маляваў партрэты за нізкую цану. Там ён пазнаёміўся і сябраваў з Сяргеем Ясеніным, Анатолемам Марыенгофам і Вадзімам Шаршаневічам. У іх кампаніі хадзіў распісваць сцены Страснога манастыра і вешаў на помнік Пушкіну плакат з надпісам «Я з імажыністамі!». Сапраўднага імені Дзіда Ладо ў кампаніі вядомых літаратараў не ведалі, а быў гэта не хто іншы, як прадстаўнік старажытнага шляхецкага роду Бялеўскіх — Аляксей Станіслававіч Бялеўскі, журналіст, пісьменнік, барацьбіт за сацыяльную роўнасць.

Аляксей Бялеўскі нарадзіўся ў 1859 годзе ў маёнтку Шэды. Здатны да навукі, хлопец вучыўся ў Магілёўскай гімназіі, Полацкім кадэцкім корпусе, а потым — у Пятроўскай сельскагаспадарчай акадэміі. Але больш, чым навукі, Аляксей любіў палітыку. Ужо ў дваццаць гадоў Маскоўскае жандармскае ўпраўленне абвінавачвае яго з сябрамі ў спробе стварэння «цэнтральнага

Сям'я Бялеўскіх. Справа налева: Марына Якаўлеўна, Леан Львовіч, іх дачка Алена з дачкой Марынай, сын Георгій, сын Леў, зяць (муж Алены) Аляксандр Рыжы.

ную свабоду і напоўніцу пачаў займацца літаратурнай і журналісцкай дзейнасцю.

Падпісваўся амаль заўсёды па-рознаму: часцей за ўсё «Бълорусовъ» (а гэта ў гады, калі беларуская нацыя афіцыйна не існавала) і «Дид Лодо». З эміграцыі ў Францыі і Турцыі высылае матэрыялы ў газеты «Лебедь», «Вестник Европы», «Русские ведомости» і шэраг іншых. Вярнуўшыся ў Расійскую імперыю ў 1917 годзе, Аляксей Бялеўскі быў настолькі шакаваны наступствамі Лютаўскай рэвалюцыі, што цалкам змяніў палітычныя погляды і выступіў на баку Аляксандра Калчака. За ім з'язджае на Поўнач і да апошняга дня свайго жыцця ў 1919 г. выдае газету «Отечественные ведомости». Дваранін, аграном, пісьменнік, журналіст, сацыяліст, калчакавец, беларус пахаваны ў Іркуцку.

З ГІСТОРЫІ РОДУ

З кнігі Яўгена Пчалова «Рурыкавічы. Гісторыя дынастыі» можна даведацца і пра род Бялеўскіх. У часы княжання ў ВКЛ Казіміра Ягайлавіча IV адносіны паміж групамі каталіцкай і праваслаўнай шляхты былі вельмі супярэчлівыя. Таму невыпадкова ў канцы XV стагоддзя многія вотчынікі праваслаўнага веравызнання з усходніх, памежных з Маскоўскім княствам, зямель перайшлі ў падданства рускага князя Васілія III. Сярод перабежчыкаў — князёў Варатынскіх, Мярэцкіх і Вяземскіх былі і Бялеўскія. Аднак, атрымаўшы тытул баяр, на чужыне шчасця князі Бялеўскія так і не знайшлі. За наступныя сто гадоў з розных падстаў яны трапілі ў апалу і нарэшце зусім страцілі свае вотчыны, а самі былі сасланыя і пераведзеныя ў разрад служылых ці пакараныя смерцю. Такім чынам, Бялеўскія страцілі не толькі княжацкі тытул, але з цягам часу і літару «ё» ў сваім прозвішчы, ператварыўшыся ў нешматлікі, малавядомы дваранскі род Бялеўскіх.

ЦАР ЭДЫП ГОРАЦКАГА ПАВЕТА

Старэйшага брата Аляксея Бялеўскага, Льва, напачкаў зусім іншы лёс. Можна сказаць, ён быў антыподам журналіста-сацыяліста-сябра Ясеніна. Леў паспяхова скончыў Маскоўскі, а потым Кіеўскі ўніверсітэты. З 1887 года павятова правадыр дваранства і тытулярны саветнік. Імя Льва Станіслававіча не згадалася ў турэмных працолах, як у яго брата, затое яно ёсць у трэцім томе «Вопыта апісання Магілёўскай губерні» ў спісе землеўладальнікаў. Бялеўскі ажаніўся з беларускай шляхетнага паходжання Браніславай (прозвішча згубілася), нарадзіліся дзеці, але даволі хутка аўдавеў.

Існуе легенда, што, калі Леў быў малады, наймаў кватэру ў Магілёве. Гаспадыняй жылля была прыгожая замужняя жанчына, трохі старэйшая за яго. Маладыя людзі закахаліся адно ў аднаго, але хутка разышліся. Ажаныцца з ёй ён усё роўна не мог, ды і маці Льва была супраць саюзу. Час ішоў, гісторыя рамана забылася. Калі Бялеўскі аўдавеў, сустрэў маладую дзяўчыну, ажаніўся з ёй. Нарадзілася дзіця. У госці неяк завітала цешча, якую ніхто дагэтуль не бачыў. І высветлілася, што яна і ёсць тая самая першая каханая Льва з Магілёва. А яго жонка — іх агульная дачка. У парыве аднаго Леў застрэліў цешчу, маладую жонку, дзіця, а потым застрэліўся сам...

Дзеці ад першага шлюбу Льва Станіслававіча засталіся сіротамі. Але самыя яркавыя лёс з іх напачкаў старэйшага Леана.

КАХАННЕ ПАДЧАС ВАЙНЫ І РЭВАЛЮЦЫІ

Леан, як і бацька, вучыўся ў Маскоўскім універсітэце на юрыдычным факультэце. У расійскай сталіцы пазнаёміўся са сваёй будучай жонкай Марынай Смір-

ніцкай-Ляцягінай. Дзяўчына паходзіла са старажытнага святарскага роду (казалі нават, што яна пазашлюбная дачка цара Аляксандра III) і мела бліскучую адукацыю: Смольны інстытут дабрадзейных дзяўчат і Вышэйшыя жаночыя курсы ў Пецярбургу. Маладыя людзі ажаніліся па вялікім каханні. Леан дзеля Марыны нават перайшоў у праваслаўе і стаў Леанідам. Спачатку маладыя жылі ў Маскве, там нарадзіліся іх дзеці — Георгій, Алена і Леў. Але незадоўга да Першай сусветнай вайны перабраліся ў Магілёў — бліжэй да сваіх маёнткаў. Там жа атабарылася і Стаўка Вярхоўнага галоўнакамандуючага. Калі ў горад прыязджала царская сям'я, старэйшага сына Георгія і дачку Алену запрашалі гуляць з цэсарэвічам Аляксеем. Пра гэты перыяд жыцця Бялеўскіх засталася кніга-мемуары Марыны Якаўлеўны — «Стаўка Вярхоўнага галоўнакамандуючага ў Магілёве 1915—1918».

У час рэвалюцыі сям'я пераехала ў Горкі. Нават цяпер мясцовыя жыхары расказваюць, што, калі Бялеўскія прыязджалі з горада, бралі ў брычку вялікі мех цукерак і раздавалі дзецям сялян. Але ў 1920 г. мясцовага ксяндза абвінавацілі ў падрыўной дзейнасці супраць савецкай улады. Леан Львовіч стаў яго адвакатам і абараняў у судзе. Свядома правальную справу ён, канечне, праиграў, ксяндза асудзілі. А сябры, якіх Бялеўскі меў талент заводзіць усюды, папярэдзілі, што калі яны застануцца ў Горках, то і яго, і сям'ю чакае лёс ксяндза. Таму Бялеўскія хутка пераязджаюць — у Вільню, у Польшчу.

У былой сталіцы ВКЛ жылося спакойна. Тут напоўніцу раскрыўся творчы патэнцыял сужэнцаў Бялеўскіх. Леан Львовіч уваходзіў у савет Літаратурна-артыстычнай секцыі Віленскага рускага таварыства з першых месяцаў яе існавання, выступаў там з лекцыямі, а таксама ў Саюзе рускіх студэнтаў. У 1930-х быў выкладчыкам рускай мовы ў Інстытуце вывучэння Усходняй Еўропы, старшынёй культурна-асветніцкай камісіі Савета Саюза рускіх меншасных арганізацый у Польшчы, старшынёй Пушкінскага камітэта ў Вільні, друкаваўся ў газетах і часопісах. І ўвогуле вёў жыццё вельмі насычанае.

Жонка Марына ў Вільні стала энергічным членам Праўлення Віленскага рускага таварыства і яго старшынёй, пазней — старшынёй Праваслаўнага дабрачыннага таварыства. Менавіта Марына Якаўлеўна арганізавала першы вялікі вечар віленскіх паэтаў, які паклаў пачатак Віленскай садружнасці паэтаў. Акрамя таго, яна стала дзіцячай пісьменніцай і драматургам: у Вільні ставіліся яе інсцэніроўкі Пушкіна, Жукоўскага. У 1936 г. заснавала дзіцячы часопіс «Родное слово», а таксама друкавалася ў многіх газетах і часопісах.

ВОРАГІ НАРОДА?

У 1939 годзе па Вільні блукаў хірамант. Ён па руцэ прадказваў будучыню асобным мінакам. Ubачыўшы яго, Марына Якаўлеўна ўзрадавалася, бо даўно палявала на легендарнага варажбіта. Але, паводле легенды, узяўшы яе руку, варажбіт змяніўся ў твары і не сказаў нічога... Праз два тыдні ў горад увайшла Чырвоная Армія. Пракацілася хваля арыштаў. Леана Львовіча расстралялі ў Лукішскай турме. Марыну Якаўлеўну пасадзілі ў цягнік да Салаўкоў. Калі яна праязджала праз Маладзечна, дзе жыў старэйшы сын Георгій, крычала: «Перадайце Бялеўскаму, што бацька загінуў, а маці вывозіць невядома куды»...

Але ні апала Маскоўскага княства, ні сталінскія рэпрэсіі род Бялеўскіх не вынішчылі. Іх нашчадкі і сёння жывуць на Беларусі і за яе межамі, захоўваючы спадчыну роду.

Ганна ВАРОНКА

Аляксей Бялеўскі (Дзід Ладо). Малонак Сяргея Ясеніна.

распарадкага камітэта». Прыналежнасць Бялеўскага да рэвалюцыйнай сацыялістычнай партыі была пацверджана, і яго выслалі ў Валагодскую губерню, затым у Сольвычагорск, за схову збеглых паднаглядных — у Архангельскую губерню. А адтуль ужо, за тое, што выгнаў паліцэйскага са сваёй кватэры, — у Заходнюю Сібір. Гарачы і з абвостраным пачуццём справядлівасці юнак у высылцы трохі супакойваецца, яму дазваляюць вярнуцца дадому пры ўмове не жыць у губернскім горадзе Магілёве, што ён і робіць. Аляксей здае экстрэнам экзамены ў сельскагаспадарчай акадэміі і атрымлівае дыплом са ступенню кандыдата, а потым і магістра.

Патрымаўшы малады рэвалюцыянер без палітычнай дзейнасці рэкордныя ў яго біяграфіі тры гады. У 1887 годзе ён уступае ў партыю «Сацыялістаў-федэралістаў», дзе нарэшце Бялеўскага знаходзіць будучая прафесія — журналістыка. Ён быў рэдактарам партыйнай газеты «Самоуправление», якая друкавалася ў Жэневе. Газету, канечне, заўважылі ўлады, закрылі, а заадно забаранілі Бялеўскаму жыць у Маскве. Наступныя гады Аляксей праводзіць у бясконцых высылках ці пад наглядом. За выпуск «Летучих листков» народніцка-марксісцкага зместу і актыўны ўдзел у «Групе народавольцаў» (якая цесна сябравала з «Саюзам барацьбы за вызваленне рабочага класа») і друкавала ў сваёй тыпаграфіі брашуры саюза) адбыў пакаранне нават у Петраўлаўскай крэпасці, а затым у Сібіры. І толькі ў 1904 годзе, ва ўзросце сарака пяці гадоў, атрымаў поў-

З даследчыцкага архіва

СТОЛІНСКІЯ ФАЛЬКЛОРНЫЯ ВАНДРОЎКІ

У архівах Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору імя К. Крапівы НАН Беларусі захоўваецца значная колькасць запісаў фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў, зробленых у Столінскім раёне Брэсцкай вобласці. Першыя напрацоўкі датуюцца 1969 годам. На Століншчыне ў розныя гады працавалі як у індывідуальным, так і ў планавым парадку вядомыя фалькларысты Майсей Грынблат, Канстанцін Кабашнікаў, Лія Салавей, Галіна Барташэвіч, Інэса Салівон, Арсень Ліс і іншыя. У пасляваенны час традыцыйная народная культура яшчэ знаходзілася на стадыі актыўнага бытавання. Тады быў навідавоку амаль поўны спектр фальклорных жанраў, якім валодалі і карысталіся інфарматары розных узростаў груп.

МЕСЯЦАМ ПАПЕРАЗАЛА, ЗОРКАЮ ЗАЦЯГНУЛА

Калі разглядаць песеннасць у храналагічнай паслядоўнасці, то веснавая традыцыя на Століншчыне пачынаецца перыядам уступлення ў Вялікі пост, з якім адначасова пачыналася гуканне вясны. Што цікава, на Століншчыне таксама бытавалі вяснянкі, якія выконваліся ў час веснавой паводкі. Збіральнікі занатавалі даволі рэдкаю традыцыю бытавання такой веснавой песні, якую выконвалі жанчыны, калі неслі ежу працаўнікам у поле. Сустрэкаюцца і адзінкавыя запісы траецкіх песень, у тым ліку куставых. Так, занатавана куставая песня, як можна меркаваць па змесце, выконвалася для гаспадыні. Паколькі ў «куста» ручкі і ножкі маленькія, то яму (ёй, дзяўчыне) трэба даць панскія рукавічкі і чаравічкі. Што датычыцца веснавых песень, то збіральнікам пашанцавала запісаць надзвычай ёмісты і багаты ў сэнсава-змястоўным плане твор «Весна-красна, што ты вынесла?» Разам з гаршчок мёду Вясна вынесла старым дзідам «по рососі» (росоха — кіў), а падушкам — па кіёчку, маладзіцам — «по колибелі», старым бабам — па кудзелі, «...А дівочкам да по веночку».

Цікавасць уяўляюць запісы, у якіх апяваецца летні і асенні земляробчыя цыклы. Запісаў на гэтую тэматыку не вельмі шмат, але яны красамоўна сведчаць пра паўнату і багацце народнага жыцця. Гэта, напрыклад, песні, звязаныя з касавіцай, зборам ягад, з малацбай ячменю. Таксама даволі шмат занатавана лірычных песень, балад, якія нярэдка пазначаюцца збіральнікамі як лірычныя.

Што датычыцца запісаў зімовай паэзіі, то збіральнікі занатавалі тэкст шчадроўкі, прысвечанай гаспадару. У ёй спяваецца, што гаспадар сядзіць у шубе і шуба гэта новая. У ёй ёсць калігачка, а ў гэтай калігачцы «чатыры грошы». Шчадравальнікі просяць гаспадара іх адарыць: «...Сёмутому по сылетечку, / А нам, дядько, по пирожекчу». На заканчэнне шчадроўкі гурт просяць даць ім і «канец каўбасы». Тэкст адрозніваецца ад іншых шчадроўак у апісаннях гаспадара і яго шубы, а таксама назвамі пачастункаў, якія хацелі б атрымаць шчадравальнікі. Для гэтай, як і многіх іншых шчадроўак, агульнай з'яўляецца просьба атрымаць «канец каўбасы».

«ДЗЯКУЙ ТАБЕ, МОЯ БАБОНЬКА...»

Сярод запісаў сямейна-абрадавай традыцыі нямала тэкстаў вясельных і

хрэсьбінных песень. Запісы вясельнай абраднасці прысвечаны розным этапам вяселля. Неабходна адзначыць, што сярод іх прысутнічаюць тэксты, прысвечаныя сіраце-маладой. Варта засяродзіцца на вясельнай песні, якая выконвалася, калі малады выпраўляўся ў дарогу па маладую. Бласлаўляючы сына ў дарожку, маці яго месяцам падперазала, зоркаю зацягнула, доляю абярнула.

Галіна Барташэвіч запісвае дзіцячы фальклор, 1969 г.

Характарызуючы хрэсьбінную паэзію, нельга не спыніцца на адной з песень. У ёй згадваецца старадаўняя традыцыя: абавязковая падзяка парадзікі пасля бяседнага пачастунку бабцы-павітусе, «кумонькам» і дзецям заловак і ятровак, свекрыві і свёкру і ўсёй іх радзіне:

— Ой, дзякуй табе, мая бабонька,
За твоі рукі.
Шчо ты прыняло мое дзіятко
На свої рукі.

Такім жа чынам парадзіка дзякавала ўсім пералічаным дзеючым асобам.

Даволі шырока прадстаўлены корпус лірычнай паэзіі. У іх лік можна аднесці тэксты рознай жанравай прыналежнасці. Тут і песні баладнага тыпу, і ўласна балады, і творы, прымеркаваныя да розных гаспадарчых турбот... Усе іх аб'ядноўвае адпаведны эмацыянальна-псіхалагічны настрой, філасофскае асэнсаванне жыццёвых праблем і стасункаў. Пра няспраўджаныя спадзяванні спяваецца ў рэкруцкай песні «У неділю рано»:

У неділю рано,
Вельмі пораненьку,
Кувала зовула
Вельмі жалосненько.

Гэта не зовула,
Гэта рідна мати,
Не хотіла сына
До войска oddати.

Маці спадзявалася ўвосень сына ажаніць, «нівiсточку взяті». Маці знаходзіць маладога рэкрута раненым у полі і з вялікім жалем прытаецца ў яго: «...Ой, синку, мій синку, / Шчо ж ты завоёвав, / Шчо з правой рученькі / Шаблі не выймавав». У гэтых радках чуецца вялікі клопат пра тое, каб у дзяцей усё складвалася добра, каб іх жыццё было накіравана на стваральную працу.

Ад інфарматараў школьнага ўзросту запісана значная колькасць загадак. Яны разнастайныя па тэматыцы, дасціпныя і прымушаюць, калі хто не знаёмы з мясцовымі традыцыямі, доўга думаць, каб знайсці правільную адгадку. Сярод запісаў загадак ёсць такія тэксты, што без ведання мясцовых кантэкстаў культуры загадка не адгадаеш. Так, напрыклад, цікавая загадка пра павуціну: «Белая світа не рукамі сшыта». З гэтага ж шэрагу і наступная: «Бяз рук, без сякеры, а хату зробіць». За адгадку інфарматарам пазначана птушка.

У МОЎНЫЯ ЛАНДШАФТЫ

У час экспедыцый у Столінскі раён у 1969 г. плённа папрацаваў адзін з самых старэйшых на той момант фалькларыстаў

Беларусі Майсей Грынблат. Для яго запісаў фальклорна-этнаграфічных матэрыялаў гэтай мясцовасці характэрны шырокі дыяпазон навуковых інтарэсаў. Сустрэкаюцца не толькі занатаваныя тэксты народнага меласу, але і вельмі цікавыя экскурсы ў моўныя ландшафты дадзенай мясцовасці, а таксама ў яе гістарычнае мінулае.

Ёсць у архіве занада даследчыка і цікавыя тэксты траецкіх песень. Самыя шчыльныя і трывалыя сувязі з Тройцай мае нязначная колькасць узораў. З аднаго тэксту вынікае, што на Століншчыне ў час Тройцы рабіліся абрадава-рытуальныя абыходы палаткаў са збожжавымі. У песні спяваецца, што ў час першага абыходу жытнёвага поля жанчына знайшла гняздо перапёлкі з перапялятамі. Калі ж яна прыйшла другі раз, то перапёлчых дзяцей не знайшла, што яе вельмі замучыла. На Століншчыне, як спяваецца ў песні, абыход адбываўся на Тройцу, а калі гаварыць пра гэтую традыцыю ў межах ўсёй Беларусі, то такія дзеянні прымяркоўваліся таксама і да Юр'я веснавога (6 мая), і да Міколы (22 мая). Астатнія ж тэксты песень, якія выконваліся на Тройцу, маюць ускосную прымеркаванасць да гэтага свята. І хаця інфарматары самі пазначалі гэтыя тэксты як траецкія, у іх усё ж часцей пераважаюць матывы шлюбна, каханна, сямейнага жыцця і інш.

Асобна трэба сказаць пра куставыя песні, якія таксама адносяцца да траецкіх. У адным з гэтых тэкстаў спяваецца аб тым, як гурт жанчын вадзіў «куста». У вялікім лесе жанчыны звлі з клёну вянок, надзелі яго на галаву маладой дзяўчыны і хадзілі па дварах, спяваючы пад вокнамі куставую песню, у якой прасілі выйсці гаспадара з вялікага дому і даць ім зала ты грош. Другі тэкст куставой песні адметны тым, што ў ім выразна акрэслены функцыянальны змест і прызначэнне песенна-абрадавага комплексу «куст». Так, напрыклад, паведамляецца, што пасялі проса, лён, і выказваецца пажаданне, каб пасеянае ўрадзіла. Заканчваецца песня недвухсэнсоўнай просьбай-пажаданнем. Паколькі «куст» у іх маленькі, маладзенькі, а трэба, каб і ўраджай быў добры, то просяць адарыць яго («куста»), паколькі яму патрэбны чаравічкі і шкарпэткі.

Цікавыя запісы хрэсьбіннай творчасці. Пераважная большасць іх прысвечана бабе-павітусе. З асаблівасцяў мясцовай традыцыі неабходна адзначыць, што баба-павітуха павінна была прыйсці на свята з баршчом і кашай. Яшчэ цікавым момантам з'яўляецца тое, што ў дадзенай вёсцы кашу не разбівалі (маецца на ўвазе, што не разбівалі гаршчок з кашай), а чэрпалі лыжкамі. Мясцовыя інфарматары сцвярджалі, што гаршчок з кашай разбівалі ў Століне.

Сярод запісаў М. Я. Грынבלата сустракаюцца песні, якія выконваліся ў час, калі палолі лён, у касавіцу, жніво, калі пасвілі кароў, калі сена грэблі і інш. Многія з іх не маюць трывалай прымацаванасці да той ці іншай гаспадарчай дзейнасці. Але пры гэтым неабходна ўлічваць тлумачэнні інфарматараў, якія вельмі важныя для разумення асаблівасцяў мясцовай фальклорна-этнаграфічнай традыцыі. Так, напрыклад, веснавыя песні, па сведчаннях мясцовых інфарматараў, выконваліся ў перыяд ад Грамніц (Строчаня) і да Тройцы, а траецкія песні — ад Вялікадня (Пасхі) і да Пятроўкі. Інфарматары заўважалі, што Купале адзначалася (палілі вогнішча, праз якое скакалі, каб пазбавіцца ад ведзьмаў), але купальскія песень не было. Але разам з гэтым у пачаткам Пятроўскага посту выконваліся пятроўскія песні, якія спяваліся да Ільі.

Аляксандр ЦІТАВЕЦ

Млын навін

Літаратурна-музычная гадзіна «Сёмае неба», прысвечаная 75-годдзю з дня нараджэння Казіміра Камейшы, адбылася ў Брылёўскай сельскай бібліятэцы Магілёўскага раёна. Імпрэза ладзілася сумесна з Брылёўскім сельскім Домам культуры. Як значыцца бібліятэкар Юлія Яцкова, прысутныя пазнаёміліся з біяграфіяй юбіляра які зрабіў значны ўнёсак у айчынную літаратуру, асабліва дзіцячую уразлілі відэасюжэты і выстаўка. Асабліва цікавасць выклікаў зборнік вершаў «Лінія лёсу» з аўтаграфам паэта. Прагучалі яго вершы ў выкананні чытачоў бібліятэкі. Дырэктар Брылёўскага СДК Мікалай Яцкоў расказаў аб сяброўстве і сустрэчах з Казімірам Вікенцьевічам, сумеснай творчай працы, вынікам якой з'явіўся цыкл песень.

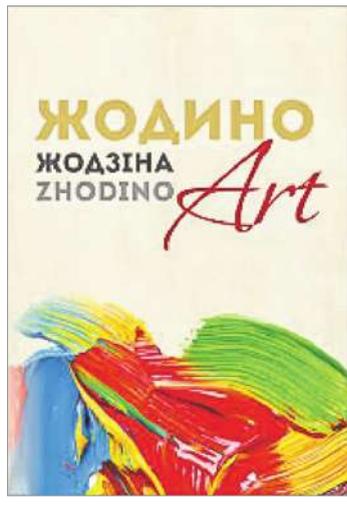
Дабрачынным паэтычна-музычным вечар «Тварыце, людзі, на зямлі дабро...» прайшоў у Мінскім гарадскім тэатры паэзіі пры Цэнтральнай бібліятэцы імя Я. Купалы. Гэта першая акцыя міласэрнасці ў грамадскай дзейнасці сталічнага аддзялення СПБ. Ініцыятарам, сцэнарыйстам і вядучай вечарыны выступіла мастацкі кіраўнік Тэатра паэзіі Вольга Багушыньска. Сродкі, сабраныя падчас імпрэзы, пойдучы на лячэнне цяжкахворай Кацюшы Мазалеўскай. На сцэне тэатра выступілі паэты Міхась Пазнякоў, Фёдар Баравой, Алег Жукаў, Алена Міхаленка, Тамара Залеская. У выкананні артыстак Вольгі Багушыньскай і Святланы Яфрэмавай прагучалі вершы вядомых творцаў. Музыку аздаблялі тэматычныя сюжэты на вялікім экране. Зала апладзіравала таленавітым спевакам, артыстам беларускай эстрады Ірыне Сапуновай, Аляксандру Заўгародняму, Аляксандру Сабалеўскаму, Андрэю Шумаку, Вользе Край, Алегу Жукаву. З арыгінальнымі нумарамі выступілі творчая майстэрня рознажанравага вакалу «Трыумф-Арт» (мастацкі кіраўнік Марына Куцко) і ансамбль фальклорнага армянскага танца «Эрабуні» (мастацкі кіраўнік Рузана Аванесян).

Выстаўка народных касцюмаў «Краса Паўднёвай Курземы», прысвечаная стагоддзю Латвійскай Рэспублікі, адкрылася ў музеі «Лошыцкая сядзіба» — філіяле Музея гісторыі горада Мінска. Рэгіён Курземы па праве лічыць самым унікальным у Латвіі. Старадаўнія матэрыяльныя і духоўныя элементы культуры вясковага побыту захоўваліся тут даўжэй, чым у іншых рэгіёнах. У экспазіцыі прадстаўлена больш як 350 прадметаў, якія адлюстроўваюць самабытнасць самага заходняга рэгіёна Латвіі. Галоўная роля адведзена народнаму касцюму і яго элементам.

Паэтычная вечарына «Аснежаныя рытмы» прайшла на філфаку БДУ. Першыя падобныя імпрэзы, ініцыятарам якіх быў Алег Лойка, ладзіліся 30 гадоў таму. Загадчык кафедры гісторыі беларускай літаратуры Аляксей Бельскі нагадаў, што калісьці ў «Аснежаных рытмах» бралі ўдзел Рыгор Барадулін, Міхась Стральцоў, Раіса Баравікова, Галіна Каржанеўская і іншыя паэты. І вось філфакаўская традыцыя аднавілася. Госць паэтычнай вечарыны — былы ўдзельнік легендарнага літаб'яднання «Узлёт» Кастусь Цыбульскі — прадэманстраваў не толькі паэтычнае майстэрства, але і артыстычныя здольнасці. Творчую эстафету падхапілі сённяшнія студэнты, маладыя паэты. На мерапрыемстве прысутнічалі вядомыя пісьменнікі Анатоль Бутэвіч, Уладзімір Мазго, Анатоль Зэкаў і іншыя.

АРТЫСТЫЧНЫЯ ЖОДЗІНЦЫ

Жодино. Жодзіна. Zhodino Art: літаратурна-мастацкі альбом / уклад. С. Навіцкай. — Мінск: Чатыры чвэрці, 2018. — 172 с.

Першае візуальнае ўражанне — самае спрыяльнае. Альбом важкі і салідны, выйшаў, як і належыць выданню па выяўленчым мастацтве, на мелававай паперы дый салідным фарматам А4. Важкі ён і ў літаральным сэнсе, бо пераплёт, або, як нярэдка кажуць дылетанты, цвёрдая вокладка, таксама сведчыць пра сур'ёзнасць намераў творча-вытворчага калектыву. Несумненна, выхад гэтага выдання — значная з'ява ў культурніцкім жыцці

як мінімум Міншчыны. Нельга прамінуць яго і праз паддзены аб'ём матэрыялу, і праз даволі глыбокую храналогію, і праз тое, што «зборнік» творчых міні-партрэтаў амаль трох дзясяткаў мастакоў — з ява неардынарная.

Але падамо некалькі заўваг, каб імаверныя паслядоўнікі жодзінцаў улічылі іх у будучай працы. Крыху б'янтэжыць няўцямная трохмоўная (руска-беларуска-англійская) назва. Прычым другая дзяржаўная мова, ціснёная залатой фольгай, аказалася ў альбоме першай не толькі на вокладцы, а скрозь. Нават англамоўныя імёны і прозвішчы мастакоў транслітараваныя ў іх біяграфіях чамусьці не з беларускамоўнага, як у пашпартах, а з рускамоўнага напісання.

З альбома, у якім прадстаўлены краявіды, нацюрморты, партрэты, абстрактныя і сюжэтныя творы, можна дазнацца, што ўклала яго цяперашняя дырэктарка мастацкай школы Святлана Навіцкая, якая ў суаўтары прадмовы ўзяла сабе Юрыя Праскуракова. У выдавецкай анатацыі сцвярджаецца, што ў альбоме прадстаўлены 29 выбітных майстроў, да якіх аднесла ўкладальніца і сябе.

Эпіграфам да прадмовы — словы савецкага педагога Васіля Сухамлінскага. Адкуль яны? Ці не са старога канспекта былога намесніка дырэктара па вучэбнай рабоце СШ № 8? Чаму было не прывесці выказванне пра мастацтва Бенвенута Чэліні ці Мікеланджэла Буанароці? Альбо анічога не казалі пра мастацтва такія беларускія творцы і мыслары, як Вітольд Бяляніцкі-Біруля, Мікола Шчакаціхін, Алена Аладава, Фрына Лейтман ці Уладзімір Конан?!.

Слова «жывапісец» часам выкарыстоўваецца ў тэксце як сінонім слову «мастак», але ў альбоме прадстаўлены і графікі (акварэль, туш, лінагравюра, змяшаная тэхніка), скульптары, майстры дэкаратыўна-ўжыткавага мастацтва.

Вельмі хораша, што аддадзена даніна павагі кіраўнікам колішніх студый выяўленчага мастацтва Анатолю Шыбікіну і Аляксею Казарэзу, паддзены іх фотапартрэты і рэпрадукцыі твораў. Але, упэўнены, сёй-той з прадстаўленых у альбоме творцаў разгублена ўсклікнуў: «А чаму няма сярод іх Аляксея Марачкіна, пад апекаю якога рабіў я першыя крокі ў мастацтве?!» Тым больш што ў некаторых біяграфічных даведках пра гэта гаворыцца наўпрост.

А заключны сказ у прадмове — аб'ект даследавання для стылістаў: «І толькі мастак можа захаваць для будучых пакаленняў прыгажосць народнага духу, аблічча мілай прыроды, пранесці скрозь сваю творчасць сувязь часоў!»

Кожнаму мастаку, а сярод іх такія знаныя і па-за межамі краіны мэтры, як Мікола і Кастусь Андруковічы, Уладзімір Гладкевіч, Аляксандр Ксяндзоў, Уладзімір Макараў, Ігар Марачкін, Аляксандр Фралянкаў і іншыя, чый лёс знітаваны з Жодзінам, аддадзена ў альбоме пяць старонак — на творчую біяграфію і на чатыры творы. Напэўна, яны пацясніліся б, каб даць месца графіку еўрапейскага ўзроўню Валерыю Славуку, які і сёння мае хату-майстэрню непадалёк ад Жодзіна, браў актыўны ўдзел у мастакоўскім жыцці горада.

Але ўкладальніца заахоціла сваіх падначаленых і палчнікаў па працы ў СШ № 8 і ў Дзіцячай школе мастацтва г. Жодзіна. Мабыць, трэба лічыць за клопат пра будучыню тое, што спадарыня Навіцкая аддала чатыры старонкі напрыканцы выдання на фотарэпартаж з мастацкай школы...

Складальнік біяграфічных даведкаў у альбоме не пазначаны, на жаль. Бо як нават мастацтвазнаўца здолее расшыфраваць характарыстыкі кшталту: «па-мастацку стварае абстрактна-фармальныя кампазіцыі ў межах пошуку ўзаемадзеяння колеру і формы», «навакольны свет у творах мастака паўстае ў крыху скажонай каляровай гармоніі, аўтар нярэдка звяртаецца да наіўнага вопыту, нападўняе працы сімвалічным сэнсам»? Дый даволі саманадзейна было вызначаць творчы стыль і кірунак кожнага мастака ў адным-двух сказах.

Відавочна, што прайшоўся па назвах твораў і рэдактарскі аловак: «Святы Францыск Асізскі» Алеся МаРа стаўся проста «Манахам», а «Пагоня IV» Уладзіміра Сіўчыкава пераўвасобілася ў безаблічную «Кампазіцыю IV».

У той жа час адзін з твораў Аляксандра Казака падпісаны: «Мазаіка абраза Езуса Хрыста на фасадзе храма іконы Божай Маці “Збавіцелька”». Але мазаіка — гэта

тэхніка, у якой выкананы твор, і павінна яна была б пазначацца пасля назвы. Да таго ж гаворка ідзе пра храм праваслаўны, і больш лагічным было б тут імя Ісус.

А Юрыі Праскуракоў праілюстраваў кнігу Валянціна Мысліўца, якая завецца ўсё ж не «Апавяданні боцмана краба», а «Расказы боцмана Краба: 3 назіранняў марскога падарожніка» (арфаграфічную норму пісаць уласнае асабовае імя з вялікай літары пакуль што ніхто не адмяняў).

Адзначана, што Алена Высоцкая, якая не мае прафесійнай мастацкай адукацыі, «творчую дзейнасць пачала з жадання ўпрыгожыць уласную кватэру... Стварае не толькі карціны: піша байкі, вершы і песні, займаецца разьбой па дрэве». Пры гэтым не пазначана аўтарства Аляксея Марачкіна найгрунтоўнейшай літаратурна-мастацкай «Аўтаманграфіі» і кнігі паэзіі «Калодзеж у жыцце», а таксама сяброўства ў Беларускам саюзе мастакоў і дачыненне да літаратурнай супольнасці.

Сустрэкаюцца рознапісанні пры падачы звестак пра навучанне мастакоў: пра адных сказана, што яны вучыліся (не скончылі?) у пэўных навучальных установах, пра другіх, што скончылі іх, а пра трэціх — што сталі іх выпускнікамі. У некаторых даведках увогуле не пазначаны месцы вучобы, а ў іншых — месцы працы і ці цяперашняга жыцця мастакоў.

...Дзесяць гадоў таму дваццаць два творцы-жодзінцы, — тыя, хто нарадзіўся ў горадзе па-над Плісою або жыў і працаваў там, — талако выдалі альбом. Назвалі яго немудрагеліста — «Жодзінцы. Жывапіс. Графіка. Мастацкае слова», бо акрамя біяграфій і рэпрадукцый з твораў мастакоў была прадстаўлена ў ім і ладная літаратурная частка. Той даволі сціплы альбом быў падрыхтаваны прафесійна і з любоўю. Больш за тое, жодзінцы тады правялі свае калектыўныя выстаўкі з літаратурнымі імпрэзамі ажно ў сямі беларускіх гарадах, а самая поўная і адметная прайшла ў сталічным Палацы мастацтва. Высока ацаніла альбом літаратурна-мастацкая грамадскасць і такія пашанотныя рэцэнзенты, як кандыдат філалагічных навук Пятро Васючэнка ды кандыдат мастацтвазнаўства Мая Яніцкая. Сам жа праект «Жодзінцы» ў значнай ступені паспрыяў таму, што ў горадзе адкрылася выставачная зала, у якой, дарэчы, прайшла і прэзентацыя альбома «Жодзіна-Арт».

Апошняя рэпрадукцыя ў альбоме — шматсюжэтнае жывапіснае палатно Міколы Шышлова «Свята ў Жодзіне». Мабыць, варта падкрэсліць: выхад гэтага выдання мусіць стацца святам не толькі жодзінцам-мастакам, але і прыхільнікам іх творчасці. Тым больш што падобных альбомаў пакуль не маюць ні такія абласныя гарады, як Гародня, ні такія, як суседні Барысаў ці Заслаўе, у якіх шчыруюць адметныя мастакоўскія суполкі.

Багуслаў ПЛІСЕЦКІ

Партрэт стагоддзя

«Аўтапартрэт у футры» пачатку ХХ стагоддзя пэндзля Юдэля Пэна сышоўся ў адной выстаўцы з творам канца стагоддзя мастака Альгерда Малішэўскага, які намалюваў свайго калегу Арлена Кашкурэвіча ва ўласным бачанні. Тут у адной экспазіцыі — творы Янкеля Кругера і сучаснага авангардыста Уладзіміра Аколава, партрэт Рыгора Шырмы і мастачкі Зоі Літвінавай, партрэты алейныя, графічныя і скульптурныя. Партрэты людзей, якія ўсе разам складаюць агульны партрэт часу — ХХ стагоддзя.

Праект «Сучаснікі ХХ. Стагоддзе беларускага партрэта» ў Нацыянальным мастацкім музеі стаў фактычна гідам па часе праз яго вядомых асоб, адлюстраваных мастакамі, праз звычайных людзей з іх працоўнымі і грамадзянскімі клопатамі ды тых, хто стварае краіну сёння. Каля 150 партрэтаў розных школ і мастацкіх кірункаў. Экспазіцыя складаецца з пяці раздзелаў, якія замацоўваюць храналогію і адлюстроўваюць тэматычныя і стылёвыя асаблівасці твораў: «Губернскі партрэт», «У пошуках нацыянальнага. Партрэт 1920—1930-х», «Партрэт краіны-фронт», «Новыя героі. Партрэт канца 1950—1970-х», «Эпоха перамен. Партрэт 1980—1990-х». Калі аглядаць выстаўку паступова ад творцаў пачатку ХХ стагоддзя, то можна адчуць час у руху

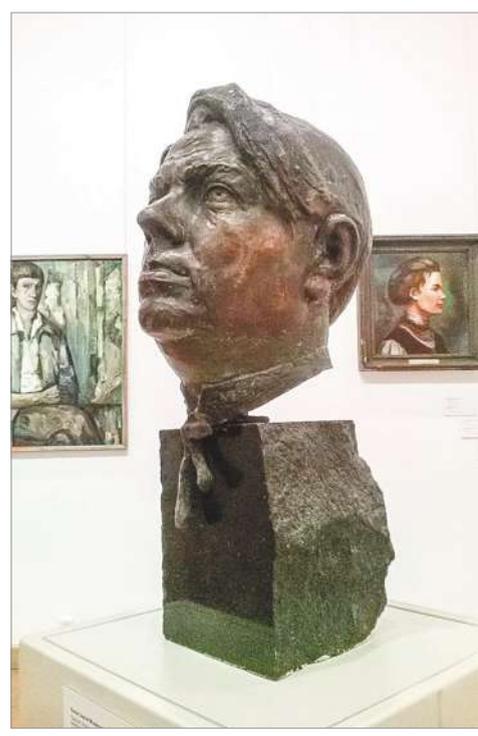
нават праз развіццё партрэтнага жанру.

Гэта выстаўка можа быць падручнікам па гісторыі беларускага мастацтва, адначыў дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі Уладзімір Пракапцоў. Старшыня Беларускага саюза мастакоў Рыгор Сітніца ўдакладніў: яна паказвае, чаго мы вартыя як нацыя.

І было б наіўна думаць, што ў адной экспазіцыі можна аб'яднаць увесь партрэтны жывапіс Беларусі: гэта ўсё ж не анталогія, таму што прадстаўлена малая частка карцін. Толькі ў Нацыянальным мастацкім музеі захоўваецца каля 400 партрэтаў. Але аўтары праекта не абмежаваліся адной калекцыяй: у экспазіцыі творы яшчэ і з Віцебскага абласнога краязнаўчага музея, Нацыянальнага цэнтра сучасных мастацтваў, Беларускага саюза мастакоў, збораў прыватных калекцыянераў Іны і Аляксандра Радаевых, Андрэя Плясанова ды калекцый саміх аўтараў.

«Было імкненне як мага шырэй паказаць палітру тыпалогіі беларускага партрэта, — патлумачыла куратар выстаўкі, загадчыца аддзела сучаснага беларускага мастацтва Нацыянальнага мастацкага музея Кацярына Ізафатава. — На пачатку ХХ стагоддзя панавалі традыцыі позняга перасоўніцтва, акадэмізму. У 20—30-я гады мастакі імкнуліся расшыфраваць нацыянальныя традыцыі. У ваенныя гады ўзнікае франтавая партрэтная замалёўка. І сапраўднае адкрыццё — аўтапартрэт беларуса Мікалая Казака, прадстаўніка амерыканскай геаметрычнай абстракцыі, аб'ектнага мастацтва. Ёсць творы беларускіх авангардыстаў канца мінулага стагоддзя».

Але падчас аўтарскай экскурсіі ад куратара (якая ўваходзіць у дадатковую праграму) можна даведацца больш як пра асаблівасць жанру наогул, так і яго значэнне ў творчасці асобных аўтараў. Акрамя таго, Апавяданні аб адным з партрэтаў выстаўкі» абяцаюць быць не менш цікавыя: імёны шмат якіх асоб, адлюстраваных мастакамі, — гонар Беларусі.

Марыя АСПЕНКА, фота аўтара

Ігар Казакоў: «Ці ёсць мяжа ў аптымізму?»

Ігар Казакоў — адзін з адметных беларускіх рэжысёраў-лялечнікаў новай генерацыі. Імпэту ды выніковасці, з якімі ён працуе, можна пазайздросціць: рэжысёр узначальвае Магілёўскі абласны тэатр лялек, ставіць спектаклі на роднай сцэне, у мінскім лялечным, нават у драме і за мяжой. Яго пастаноўкі становяцца заўважнымі падзеямі ў тэатральным жыцці Беларусі, удзельнічаюць у міжнародных тэатральных фестывалях. Толькі за апошнія два месяцы Магілёўскі тэатр са спектаклямі Казакова браў удзел у фестывалях «Wschód Kultury» ў Беластоку, «Pepek Świata» ў Закапанэ і «Абразоўфэсце» ў Маскве. А яшчэ ўдзельнічае ў Нацыянальнай тэатральной прэміі з «Сіняй-сіняй» паводле Уладзіміра Караткевіча, і наперадзе — некалькі запланаваных прэм'ер.

Нягледзячы на такую занятасць, Ігар Казакоў усё ж знайшоў час, каб раскажаць пра планы тэатра на сезон і свае погляды на творчасць:

— У гэтым сезоне ў нас у афішы з'явіцца дзве выдатныя назвы: «Казка пра цара Салтана» Пушкіна для дзяцей, а для дарослых — «Кандзід, або Аптымізм» Вальтэра, да якога я нарэшце дабраўся. Мне не вельмі хочацца пакуль распавядаць пра гэту пастаноўку, таму што «Кандзід» такі матэрыял: калі пачаць раскажваць пра яго да прэм'еры, можа з'явіцца шмат пытанняў. Але магу сказаць, што над спектаклем працуе мастак Аляксандр Вахрамееў.

Для мяне выбар матэрыялу — вельмі важная рэч. Звычайна я звяртаюся да класікі, таму што на такім матэрыяле, створаным сотні гадоў таму і актуальным падчас свайго напісання, можна прасачыць, як чалавецтва развіваецца. Прасунуліся мы ў развіцці ці не ў параўнанні з тым, аб чым пісаў той жа Вальтэр у XVIII стагоддзі? Зусім нядаўна (але 250 гадоў — гэта нават не 5 пакаленняў) было паляванне на ведзьмаў, рэлігійныя пераследы, пераследы за свабоду думкі, публічных пакаранні смерцю і яшчэ шмат рэчаў, супраць якіх заўжата выступаў Вальтэр. Дык вось, мы ад іх адыхлілі не вельмі далёка, і мне хочацца гэта даследаваць. Не рабіць параўнальны аналіз, а правесці своеасаблівае даследаванне людзей як від. Мне цікава, наколькі мы прасунуліся з эпохі Вальтэра і як трансфармавалася тае кое паняцце, як аптымізм. Яно, мне здаецца, вельмі востра стаіць у наш час, таму і хочацца зразумець: ці ёсць нейкая мяжа ў аптымізму? І гэты бясконцы аптымізм, чаканне, што ўсё, што ні робіцца, — да лепшага, ці не шкодзіць чалавеку? Можа, лепш паспрабаваць дзейнічаць і паволі нешта змяняць?

«Кандзід», акрамя гэтага, — яшчэ вельмі смешны матэрыял і вельмі страшны — якраз тое, што я так люблю. У адным рамане (а жанр спектакля будзе, хутчэй за ўсё, круцельскі раман, як і называў «Кандзіда» Вальтэр) сабраны ўсе катаклізмы і няшчасці чалавецтва. І ў мяне ёсць адчуванне, што мы цяпер таксама перажываем нешта падобнае. Вакол адбываюцца глабальныя змены, палітычныя, экалагічныя, і мы — як Кандзід, што ў пошуках праўды мяняе геаграфію, але прыходзіць да аднаго і таго ж. Дэкарацыі мяняюцца, але сутнасць застаецца нязменная. Дрэнны і лапідарны прыклад, але, на мой погляд, эмігрантам сёння няма ніякай розніцы, куды ехаць, таму што як чалавека цябе паўсюль чакае прыблізна адно і тое ж.

— Ігар, як выбудоўваеце рэпертуарную палітыку тэатра і вызначаеце, што будзеце ставіць: які матэрыял і для каго: для дарослых ці дзяцей?

— Мой асабісты, унутраны рэпертуар і рэпертуар тэатра — рэчы розныя. Калі б я ставіў па сваім рэпертуары, то прапорцыі дарослых і дзіцячых спектакляў былі б прыблізна 70 да 30. Рэпертуар тэатра трохі іншы: 40 да 60.

Таму я знаходжуся паміж двух агнёў і даводзіцца знаходзіць баланс.

А адкуль бяру матэрыял? З партфеля, тумбачкі. У кожнага рэжысёра ёсць тое, дзе знаходзіцца штосьці нявыказанае, нерэалізаванае, і ў пэўны момант яно ўсплывае. Цяпер, напрыклад, хочацца дакрануцца да Вальтэра.

У мяне ёсць своеасаблівы камертон пры выбары матэрыялу: калі ўзнікае заміранне перад ім, нават нейкі страх яго невычарпальнасці, загадкавасці, што і прымушае браць тэкст і раскручваць усе вузлы. Тыя п'есы, дзе ўсё ясна і зразумела, не вельмі цікавыя. Але гэта датычыцца дарослых пастановак.

Калі казаць пра дзіцячыя спектаклі, то тут усё інакш. Тут я не іду ад матэрыялу. У дзіцячых спектаклях заўсёды хочацца нечага новага: новага вобраза ці тэмы, праблемы. Яны для мяне першасныя, адштурхоўваюся ад іх, калі шукаю тэкст. Мой прычып — браць альбо штосьці вельмі старое, як «Беласнежка», альбо знайсці што-небудзь зусім новае. З савецкай драматургіяй для дзяцей у мяне адносіны не складваюцца.

— Наколькі дапамагаюць пошуку і стварэнню новых рашэнняў мастак і кампазітар?

— Магчыма, калі-небудзь мне надакучыць, але пакуль кожны спектакль — гэта выклік. І, думаю, у мастака тое ж самае. Калі ёсць нейкая лапідарная рэч і ты загадзя ведаеш, як зрабіць яе хутка, то нічога важнага ні для мастака, ні для глядача ў тым ліку не атрымаецца. Нечаканае ж захапляе сваёй складанасцю і ідэяй і мастака, і кампазітара. Тады ва ўсіх ёсць імкненне пераадолець выклік. Але гэта заўсёды праверка. Часам, бывае, мы не дамаўляемся з мастакамі, бо матэрыял можа быць ім проста нецікавы.

Часцей за ўсё нешта новае прапануе рэжысёр, але часам і мастак кажа: «У мяне ёсць цікавая ідэя». У прыватнасці, зараз мы вядзём размову пра Камю, і менавіта мастак прапануе нейкія цікавыя рэчы, як можна рэалізаваць гэты матэрыял.

— Ці даеце ў працэсе работы над пастаноўкай пэўную свабоду мастаку, кампазітару, акцёрам, альбо вы прыхільнік рэжысёрскага дыктату?

— Баюся, што свабоды тут няма. Але я адказваю толькі за сябе. Магчыма, у каго-небудзь яна і ёсць, хоць, мне здаецца, такога быць не можа. Калі на сцэну выходзіць 11 чалавек, кожны са сваім бачаннем ролі, у розных стылях і спосабах ігры, то гэта — правал або ўзровень самадзейнасці. У прафесійным спектаклі павінна быць дамоўленасць, камертон, і яго задае рэжысёр. У тэатры лялек не можа быць недагаворанасцяў, калі мастак вырашае, напрыклад, зрабіць марыянеткі, а рэжысёр разлічвае на планшэтныя лялькі. Увогуле, мне здаецца, для тэатра лялек імправізацыя — шлях згубны, бо кожная паўза нясе нейкую думку.

Пастановачны працэс у тэатры лялек складаны, у тым ліку і з-за выключна доўгага перыяду прыціркі. Усе людзі мастацтва ранімыя, хваравіта ўспрымаюць крытыку і змены. Але пытанне рэжысёрскага дыктату нават неэтычнае. Справа ў тым, што ва ўсіх удзельнікаў пастановачнай групы розныя ступені ўспрымання матэрыялу. Мастак можа бачыць яго візуальна, адчуваць, як матэрыял раскрываецца, напрыклад, у катэгорыях гумару, але наўрад ці ён рыдае, калі малое эскізы. Кампазітар можа ўкласці ў музыку душу, напісаць яе так, як адчувае, разумее тую ці іншую эмоцыю, але музыка можа быць проста несэнсіўнай, трапляць «міма». Рэжысёр жа ўспрымае спектакль на ўзроўні структуры: як усё будзе арганізавана, у якой форме. Таму апошнія слова заўсёды за ім. Ды і менавіта рэжысёр, у рэшце рэшт, адказвае за ўсё: за памылкі артыстаў, канцэпцыю, выбар рашэння. І яшчэ за бюджэт.

— Вы згадалі лялек. У апошнія некалькі гадоў перыядычна ўзнікае пытанне аб тым, што лялька, які нешта спецыфічнае і ўласцівае менавіта вашаму віду тэатра, знікае са сцэны. А як лічыце, ці ёсць будучыня ў лялькі ў тэатры лялек?

— У лялькі, натуральна, будучыня ёсць, таму што сэнс лялькі — я маю на ўвазе ляльку як знак — нікуды не знікае. Іншае пытанне — як гэты знак трансфармуецца. Так, лялька перажывае вялікія змены як мінімум таму, што людзі творчыя, калі яны не ідыёты, не хочучы ці не могуць рабіць паўторы. Напрыклад, калі мне хочацца развівацца як рэжысёр, я буду імкнуцца не наступаць на граблі, з якімі ўжо меў справу. Не з-за таго, што я не справіўся ці напачкаваў гузоў. Проста я хачу новых спалучэнняў, сінтэзу, дзе будзе і лялька, і яна будзе мець значэнне. Але зусім іншая справа, што цяпер вельмі шмат спектакляў, у Еўропе ў тым ліку, дзе лялька не мае ніякага значэння: яна проста апендыкс, прыдатак. Падкрэслію: калі канцэпцыя прадугледжвае такую ролю лялькі, то ў гэтым нічога дрэннага няма. Кожная канцэпцыя дыктуе свой выбар сродкаў. Але калі лялька становіцца проста дэкорам на сцэне, то яе, напэўна, увогуле не варта выкарыстоўваць.

Раней на фестывалях была спраўднаная шкала, дзе ацэньваліся анімацыя лялькі, рэжысура, работа мастака, ледзь не лялечнае майстэрства акцёра. Але раней анімацыя лялькі, тое чараўніцтва, калі яна станаўлася жывой, была нечым накшталт самамэты. Цяпер гэта не самамэта. Я магу казаць толькі пра сябе, але як бы па-майстэрску ні рухалася лялька, мне нецікава на гэта глядзець. Я ўжо не магу вытрымаць чыстага лялечнага спектакля на дзве дзеі, нават такога, дзе лялькі працуюць выдатна. Бо я ведаю, што ў наступнай сцэне і праз сцэну, і праз дзве яны будуць працаваць такім жа чынам, галасіць лялечнымі галасамі, і нічога не зменіцца. Мне здаецца, сыход ад усяго гэтага — добра. І гэта не рэжысёрскія выкрунтасы, не маньерызм, а натуральнае развіццё тэатра.

— У гэтым годзе два вашыя спектаклі — «Сіняя-сіняя» і «Калядная гісторыя», якую вы паставілі ў Мінску, сталі намінантамі Нацыянальнай тэатральной прэміі. Ці важна для вас асабіста і для Магілёўскага тэатра браць удзел у прэміі і перамагчы?

— Безумоўна, але для тэатра прэмія мае большае значэнне, чым асабіста для мяне. Для мяне важна быць удзельнікам.

Кацярына ЯРОМІНА

Фэст

ПЯЦЬ З ПОЎНАЧЫ

Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы стане пляцоўкай для правядзення ў Мінску XII Міжнароднага фестывалю «Пецяўбургскі тэатральны сезон». Пяць спектакляў пяці тэатраў паўночнай сталіцы Расіі можна ўбачыць з 14 па 18 студзеня.

Фестываль, які ладзіцца з 2007 года, ставіць на мэце пашырэнне стасункаў паміж Санкт-Пецярбургам і іншымі вядомымі тэатральнымі цэнтрамі. Мінск будзе стаяць у адным шэрагу з такімі гарадамі, як Берлін, Дрэздэн, Марсэль, Бялград, Тэль-Авіў, Хайфа, Тбілісі, Афіны, якія гэты фестываль ужо прымалі.

У нас таксама ўжо была магчымасць пазнаёміцца з адным удзельнікам фэсту: лётась у купалаўцаў гасцяваў Дзяржаўны тэатр драмы «Прыстанак камедыянта». Сёлетня гэты тэатр пазнаёміць (15.12) з пастаноўкай Дзяніса Хусніярава «Талстога няма», якая была створана на падставе дакументаў і ўспамінаў пра вялікага пісьменніка. Але ў цэнтры ўвагі — яго стасункі ў вялікай сям'і, адносіны з жонкай, ролю якой выканае народная артыстка Расіі Вольга Антонава.

Яшчэ адзін жаночы характар — у спектаклі «Мадам Бавары» (14.12), пастаўлены Андрэем Жолдакам у Тэатры «Руская антрэпрыза імя Андрэя Міронава». Раман

Густава Флабера стаў падставай, каб пагаварыць пра жарсці, якія віруюць у любыя часы ў душы закаханай жанчыны.

Тэатр імя Камісаржэўскай прыедзе (17.12) з пастаноўкай «Ноч Гельвера» паводле п'есы Інгмара Вілквіста. Спектакль лаўрэата Дзяржаўнай прэміі Расійскай Федэрацыі Аляксандра Баргмана звяртае да складанай тэмы: жанчына ўзяла на выхаванне дарослага хлопца, які па ўзроўні развіцця нібыта маленёк хлопчык. Яна ўпэўненая, што ён мае права на жыццё, але не ўсе падзяляюць гэтае меркаванне.

Тэатр-фестываль «Балтыйскі дом» стварыў сумесны праект са шведскім Тэатрам КЕФ: музыкант і рэжысёр Эліяс Файнгерш расчытвае мелодыі людзей у трагікамедыі «А вы ведаеце, што такое каханне?» (18.12).

І пра чаканне цуду прапануюць паразважаць героі спектакля «Неба ў чамадане, альбо Цуцкі ў начы» Вялікага тэатра лялек. Аўтар і рэжысёр Руслан Кудашоў за якую гадзіну распавядае кранальныя гісторыі чатырох герояў, якія мараць патрапіць у краіну мары і ступаюцца на вакзале. Але ці бываюць выпадковыя сустрэчы?

У тым ліку праз тэатр, і асабліва калі над іх арганізацыяй працуе столькі людзей...

Марыя АСПЕНКА

«Акно ў двор» наадварот

У Хічкока забойства ўбачылі з акна, у Талыбава — у акне

Выбіраць асабліва няма з чаго: чыста камерцыйны фільм у нашай прасторы сёлета выйшаў толькі адзін. Карціна «Унутры сябе» з Паўлам Харланчуком і Веранікай Пляшкевіч у галоўных ролях, названая стваральнікамі першым беларускім псіхалагічным трылерам, толькі-толькі прайшла ў сталічным пракаце і зараз паказваецца ў іншых гарадах краіны. Да таго ж стужка стала адным з лідараў па колькасці намінацый на першую ў гісторыі Нацыянальную кінапрэмію Беларусі, якая не так даўно агучыла спісы прэтэндантаў на статуэткі. У асяродку намінантаў, дзе дамінуе прадукцыя «Беларусьфільма», «Унутры сябе» глядзіцца годна, але, калі меркаваць па гамбургскім рахунку, карціна сабрала з сусветнага кіно патэрны і арыенціры, але наўрад ці стала пры гэтым самастойным творам.

Арыенціраў у аўтараў даволі, прычым не абы-якіх — Альфрэд Хічкок, стылістыка нуара, Андрэй Звягінцаў, Роберт Вінэ, Раман Паланскі. Каб кіраваць эмоцыямі глядача і займаць яго дух, на аснове папярэдняга досведу кінематографа была створана мінская гісторыя з вар'яцтвам, помстай, таблеткамі, забойствамі, расследаваннем, чалавечымі жарсцямі ды вялікімі грашымі ў Парыжы. Усё па законах жанру: глядач аказваецца ўцягнутым у поўнае загадак, нестыковак і таямніц апавяданне, бачыць персанажаў, дзе не разабраць, хто сябар, а хто вораг, а ў канцы атрымлівае тлумачэнні ўсіх «звышнатуральных» з'яў і салодкае — нарэшце — аблягчэнне.

Галоўным героем у гэтым сюжэце стаў модны фатограф Максім, якога сыграў Павел Харланчук, — менавіта ён аказаўся зацягнутым у несправядлівую гульню з розумам дзеля помсты і вялікіх грошай канадскага сваяка. Калі карты раскрываюцца ў канцы, то на працягу амаль усёй гісторыі мы назіраем, як персанаж вар'ячае ад таго, што рэальнасць раздвойваецца, а пяць органаў пачуццяў становяцца быццам падманлівымі.

Аднойчы ўвечары Максім атрымлівае мэйл з прапагандай тэрмінова зняць адно з вокнаў гарадской пабудовы для тэматычнага каталога, а ўжо на месцы бачыць у гэтым акне забойства. На фотаплёнцы, тым не менш, ніякага забойства не адлюстравалася, што становіцца

толькі першай незразумелай з'явай у шэрагу даволі мелкаватых па маштабе ўзрушэння загадак. У сюжэце задзейнічаны таксама жонка Максіма (Вераніка Пляшкевіч), найлепшы сябар (Сяргей Жбанкоў), псіхатэрапеўт (Андрэй Карака) і следчы (Ігар Сігаў). Апошні з персанажаў — дарэчы, роля ў Ігара Сігава надзвычай удалая — прызваны агучваць шматзначныя выразы («не люблю я тэхніку, душы ў ёй няма»), вызначыць, хто ёсць хто, і разгадаць для глядачоў усе загадкі.

Кадр з фільма «Унутры сябе».

Скажу адразу, у выпадку з сюжэтам «Унутры сябе» не ўсе адказы на пытанні ўпляліся ў агульную лінію: невытлумачальны падзеі аказаліся работай аднаго з персанажаў, але эпізодычная роля мастака Рамана Заслонава яе логіку — наўмысна ці хутчэй за ўсё не — руйнуе. Таму элементы мудрагелістага сцэнар'я псіхалагічнага трылера састыкаваліся, на жаль, не да канца, але ў цэлым законы жанру тут сталі асновай даволі ўпэўненага, роўнага, прафесійнага фільма, амбіцый якога адпавядаюць яго магчымасцям.

Тое, што аўтары хацелі перадаць праз экран, — напружанне, загадкаваць, нецярпенне, здзіўленне, недавер — роўненька ўвасобілася ў карціне, толькі сам сцэнарый на іх высокі градус, відаць, не прэтэндуе. Схавана таямнічасць у эпізодах, дзе жабрачка кажа дзіўныя словы, на сцяне ў рамцы аказваецца фотаздымак з забойствам, галоўны герой з разбітай галавой апрытомнеў у аўтамабілі, — ад разрыву свядомасці, згадзіцца, не памрэш.

Таму, калі разглядаць «Унутры сябе» на фоне ўсіх тых згаданых арыенціраў, даводзіцца адзначыць добрую драматургічную схему, але «дробнае» яе начыненне наяўнасць усіх належных атрыбутаў псіхалагічнага трылера, але абсалютную «несамастойнасць» і непрадстаўнічасць у кантэксте сусветнага кіно.

Аўтары карціны літаральна прастэрылізавалі яе прастору: свет «Унутры сябе» быццам уяўны і нерэальны. Не фэнтэзі, канешне, а пазбаўленне фільма сувязі з рэчаіснасцю. Дзеянне адбываецца ў Мінску, але толькі намінальна і візуальна. Ні псіхатэрапеўт, ні следчы, ні сам фатограф, ні антураж, ні атрыбутыка, ні тым больш Францыя (здаецца, нават здымак у Парыжы і французскага багата не было) не выяўляюць жадання аўтараў зрабіць лакацыйнай рэальны свет. І калі зразумела, што Францыя атрымалася штучнай з-за бюджэту, то намінальная Беларусь — таму што сапраўдна яна «гламурнаму» фільму не падыходзіць.

Усё гэта тым больш дзіўна, бо склад каманды прынцыпова беларускі: прадзюсарамі сталі Віктар Лабковіч, Андрэй Курэйчык, Сяргей Якубоўскі, Андрэй Ключковіч, сцэнарыстамі — Сяргей Талыбаў і Марыя Емяльянава, апэратарам — Аляксандр Алейнікаў, у ролях мастакоў-пастаноўшчыкаў, здымачнай групы ў цэлым, акцёраў — беларусы. А фільм, хоць забіце, — умоўны, стэрыльны.

У выніку «Унутры сябе» так апантана сарыентавалася на кіношнасць, што аказалася канвенцыйнай работай без аніякага намёку на свой унёсак у жанр ці тэрыторыяльны, ментальны, аўтарскія асаблівасці. Напэўна, задачай аўтараў было зняць жанравую карціну, і калі так, то з задачай яны справіліся літаральна.

Гэта не дрэнна і не добра: увогуле цудоўна, што ў пракце ідзе беларускі сучасны псіхалагічны трылер, які падтрымлівае існаванне якой-ніякой айчынай кінэмаіндустрыі і становіцца канкурэнтам беларусьфільмаўскай прадукцыі. Проста ён сыдзе з вялікага экрана і забудзецца. Прынамсі, можна спадзявацца, што стваральнікі змогуць на ім зарабіць.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ

ПЕРАЖЫЦЬ КАТАРСІС...

«Заснавана на рэальных падзеях» — часта значыцца ў цітрах да мастацкіх фільмаў. Але наколькі рэальных?.. Якое дапушчальнае спалучэнне фантазіі сцэнарыста і рэальнасці ў такіх фільмах? Дзякуючы гэтым пытанням 18 гадоў таму з п'есаю «Сповідзь Пілата» ў прафесію драматурга ўвайшоў Андрэй Курэйчык. Потым — і ў кінематограф. У рамках фестывалю мабільнага кіно *velcom Smartfilm* ён правёў майстар-клас «Рэальнасць і праўда ў кіно», дзе падзяліўся сакрэтамі стварэння кіно. Тэма аўтарскай міні-лекцыі сугучная тэме сёлетага фестывалю: «Заснавана на рэальных падзеях». Конкурс не вымагае досведу рэжысёрскай працы ці глыбокіх мастацтвазнаўчых ведаў: узяць у ім удзел можа кожны, хто мае жаданне падзяліцца са светам уласным адкрыццём, унікальным досведам. Патэнцыяльны ўдзельнікі, сярод якіх і пачаткоўцы, і неспрактываваныя ў свеце кіно аматары, даведаліся правілы стварэння рэалістычнага сцэнарыя, пэўныя тэхналогіі і лайф-хака, якімі карыстаецца сам А. Курэйчык.

НА ШЛЯХУ ДА ІСЦІНЫ...

— ...Кіно — мастацтва маладое. Яно з'явілася толькі ў канцы XIX стагоддзя і адразу ж напужала глядачоў сваім рэалізмам. І пакуль што яно застаецца рэалістычным, а рэалізм застаў мэтай праўдзівае адлюстраванне рэчаіснасці ў яе тыповых рысах. Праўда — тое, што адпавядае рэчаіснасці, што было сапраўды;

факт — тое, што адбылося. Яшчэ Андрэй Таркоўскі казаў: «Мэта мастацтва — праўда і ісціна. Астатняе — фальш, кан'юнктура, гульня... Чалавек створаны для таго, каб жыць на шляху да ісціны...»

Але мы мала звяртаем увагі на жыццё, мы да яго няўважлівыя, займаючыся творчасцю ў кабінетах, — а менавіта жыццё ёсць прычынай мастацтва. Адпаведна, задача мастака — выявіць канкрэтнасць і непаўторнасць рэальнага факта. Як працаваць з гэтай рэальнасцю? У залежнасці ад таго мастацкія фільмы можна размеркаваць на 4 групы: дзейнічаюць рэальныя гістарычныя асобы, маюць месца рэальныя факты; героі — рэальныя, але факты — выдуманыя; героі — выдуманыя, а факты — рэальныя; выдуманыя героі, выдуманыя факты, але дакладная атмасфера і абставіны.

Рэальнасць сама па сабе настолькі складаная і шматмерная, што можа быць інтэрпрэтавана зусім па-рознаму... Усё залежыць ад таго, як яна ляжа ў сцэнарыі. Як жа «ўкласці» туды неабдымную гісторыю? Маштабную асобу?..

АД МАШТАБНАГА ДА ДРОБНАГА

— Любая падзея складаецца з мільярду кампанентаў. Важна вылучыць у ёй самае галоўнае. Прычым для аднаго рэжысёра будзе галоўным адно, для іншага — іншае. Гэта і ёсць асноўная хітрасць: на падставе рэальнай падзеі рэальнага жыцця (а мы разумеем, што яна — бясконца ў

сваім падзейным радзе. Напрыклад, падзея пад назвай «Другая сусветная вайна» можа мець пачатак ад прыходу Гітлера да ўлады, а заканчвацца разбурэннем Берлінскай сцяны) вызначыць межы і знайсці галоўнае.

Спачатку знаходзім зыходную падзею — тую, з якой усё пачалося, без якой нічога не было б. Далей выяўляем герояў, мэты, канфлікты, усе грані тэмы. І як выйце на фінал знаходзім той момант, які да яго падштурхне, пасля якога няма дарогі назад. Так набліжаемся да кульмінацыі і развязкі, лагічнага афармлення рэальнай падзеі і разумення логікі, таго, да чаго гэта рэальная падзея прывяла.

АСОБА — ПЕРСАНАЖ?

— Рэальнасць героя таксама мае некалькі ўзроўняў. Важна помніць, што мастацтва займаецца чалавекам і нічым іншым. Сама падзея немагчымая для кіно, калі няма чалавечага фактару. Павінен быць герой, праз якога рэальная падзея будзе расказана, чыімі думкамі асэнсавана і праз чые вочы трапіць да глядача.

Ёсць лёс. Сюды ўваходзіць уласна чалавек і ўсё, што яго акаляе, аб'ектыўны і суб'ектыўны бок. І, канешне, асоба рухаецца ў часе. Час утварае арку: з чаго герой пачынае, да чаго прыходзіць і ўсе этапы: крызісы — дасягненні — адкрыцці. Адбываецца своеасаблівае эвалюцыя героя, якую трэба высветліць і правільна расставіць акцэнт.

Калі пра чалавека трэба сказаць нешта дакладна — з яго вобраза трэба выцягнуць квінтэсэнцыю. Яе можна назваць зернем — зерне і ёсць сутнасць вобраза, яго скразное дзеянне — тое, чаго хоча асоба, яе асноўная мэтанакіраванасць. Гэта вызначэнне глыбіннай сутнасці чалавека, яго «разынка», галоўная і характэрная рыса.

Такім чынам, і атрымліваецца персанаж: гэта яго мэта, дзеянні і перашкоды, якія ён пераадоўвае, а таксама выбар, які робіць.

Ёсць розныя падыходы да таго, як ствараць рэальных герояў.

Першы: ісці ад псіхалагічнай праўды. (Так было зроблена ў фільме «Рух уверх»: сапраўдны трэнер не быў падобны на мастацкі вобраз, але ў цэлым кіношны персанаж адпавядаў ролі свайго прататыпа). Другі: шляхам дасягнення поўнага знешняга падабенства, ідэальнага пераўвасаблення. (Напрыклад, галоўныя героі ў карцінах «Жалезная лэдзі» і «Чэрчіль».)

Цікава расказаць рэальную гісторыю — значыць перапрыдумаць яе, гэта складаная перапрацоўка. І праз рэальную гісторыю мы павінны прымусяць глядача перажыць моцныя пачуцці — эмацыянальнае ачышчэнне, катарсіс.

Жыццё — прычына мастацтва. Мы мусім дабываць максімальнай псіхалагічнай пэўнасці тых фактаў, якія спрабуем данесці праз сцэнар. Гэта праўда і ёсць генеральнай мэтай.

Яна БУДОВІЧ

ЧАЦВЁРТАЕ ПАКАЛЕННЕ

За дырыжорскім пультам — вучні-прапраўнукі слыннага настаўніка

«Калі я станаўлюся за пульт, то забываю пра ўсё на свеце і імкнуся да таго, каб мастацтва знайшло шлях да сэрца слухача. Бо толькі тады я па-сапраўднаму шчаслівы». Гэта словы выдатнага дырыжора, выкладчыка, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Іосіфа Абраміса (1918—1984). 100-гадовы юбілей маэстра адзначылі ў Канцэртнай зале Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі.

атрымаў кваліфікацыю дырыжора, з 1979 года ўзначаліў аркестр Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Беларусі.

У канцэрце, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння Іосіфа Абраміса, прагучала 14 твораў сімфанічнай і опернай музыкі: Джакома Пучыні, Пабла Этуральда, Войцеха Кіляра, Фрыца Крэйслера, Яна Сібеліуса, Генры Манчыні, Пятра Чайкоўскага, Аляксандра Барадзіна, Арама Хачатурана, Вячаслава Іванова, Ісаака Шварца. Права адкрыць канцэрт было прадстаўлена самаму юнаму вучню-прапраўнуку Абраміса, навучэнцу 4 курса Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Аляксандру Кісялёву (выкладчык Мікалай Макаравіч). А гэта

Канцэртны аркестр «Няміга». Дырыжор Пётр Вандзілоўскі. Саліст — Нікан Мазэль, вучань Рэспубліканскай гімназіі-каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі.

ўжо чацвёртае пакаленне дырыжораў. Пад кіраўніцтвам маладога дырыжора сімфанічны аркестр Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі выканаў «Элегію» Пятра Чайкоўскага.

Сярод найбольш вядомых дырыжораў, якія ўзялі ўдзел у канцэрце, публіка вітала народнага артыста Беларусі, мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра Рэспублікі Беларусі імя І. Жыновіча, прафесара Міхаіла Казінца, пад кіраўніцтвам якога прагучаў Вальс з музыкі да драмы М. Лермантава «Маскарад» Арама Хачатурана. Міхаіл Казінец адзначыў: «Я першы студэнт-выпускнік Іосіфа Абраміса. Ішоў 60-ы год. Мяне як студэнта кансерваторыі, баяніста, размеркавалі ў клас Абраміса. Першая сустрэча проста ўразіла. У класе Абраміса ўсё было дэмакратычна, проста, даступна. Адзін са студэнтаў стаяў за дырыжорскім пультам, а іншыя былі ў класе, каб паслухаць яшчэ

раз тых парады, прыклады, якія раскаваў Іосіф Абраміс... Сустрэча з маэстра вызначыла мой далейшы творчы лёс як дырыжора».

Музыка Аляксандра Барадзіна напоўніла канцэртную залу героіка-эпічнай атмасферай. На сцэне — саліст дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета, народны артыст Беларусі Уладзімір Пятроў. У выкананні артыста прагучала Арыя Ігара з оперы «Князь Ігар» (дырыжор — лаўрэат міжнародных конкурсаў і фестываляў Віктар Валатковіч).

Пяшчотным і пявучым каларытам вылучаўся «Вальс» Яна Сібеліуса (за пультам — дырыжор неапалітанскага аркестра «Экспрэсія», дырэктар Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. І. Глінкі Уладзімір Чэрнікаў). Двойчы да аркестра станавіўся мастацкі кіраўнік сімфанічнага аркестра каледжа і адначасова дырыжор Дзяржаўнага акадэмічнага музычнага тэатра Мікалай Макаравіч (Войцех Кіляр «Арава», Пётр Чайкоўскі Адажыя з балета «Шчаўкунок»). Сваё майстэрства паказалі таксама маладыя дырыжоры, лаўрэаты міжнародных конкурсаў Мікалай Тэран, Віталь Грышчанка, Валерыя Рыбінская.

Незабыўным нумарам праграмы стала выступленне юнага скрыпача Рэспубліканскай гімназіі-каледжа пры Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Нікана Мазэля з «Прэлюдыяй» Фрыца Крайслера пад кіраўніцтвам дырыжора, загадчыка кафедры аркестравага дырыжыравання БДАМ Пятра Вандзілоўскага. Найвышэйшы ўзровень тэхнічнасці і эмацыянальнасці выканання юнага скрыпача заваражыў усіх музыкантаў у зале. Некалькі разоў яго выклікалі на «біс».

Не прамініце!

«Поры года». XXI

Тэма паравін года хвалявала шмат якіх кампазітараў у розныя часы. Хвалюе і цяпер. Але ці можна быць арыгінальным тут пасля Вівальдзі ці Чайкоўскага? Сучасны кампазітар Макс Рыхтэр даў свой адказ, які мы можам пачуць у Белдзяржфілармоніі 16 снежня дзякуючы музычнаму дому «Класіка», што арганізаваў канцэрт трыя цудоўных беларускіх музыкантаў Дзімы Цыпкіна, Сяргея Смірнова і Арцёма Шышкава, якія разам складаюць трыя *Nouvelle Philharmonie*. Іх добра ведаюць у Еўропе, а кожны канцэрт на радзіме становіцца не толькі сведчаннем выдатнага музычнага майстэрства, але і адкрыццём новай музыкі ці незвычайных інтэрпрэтацый.

Вось як з «Порамі года». Ідэя (і музычныя тэмы) Антонія Вівальдзі атрымала постмадэрнісцкую інтэрпрэтацыю — брытанскі кампазітар нямецкага паходжання Макс Рыхтэр вылучаецца талентам пераасэнсоўваць былое ў сучасным рэчышчы. Запіс гэтага твора ўзначаліў рэйтынгі класічнай музыкі па версіі *iTunes* у Вялікабрытаніі, ЗША і Германіі. Макс Рыхтэр наогул любіць эксперыментальнаваць з музыкай, злучаючы яе з гукамі прыроды, высокай паэзіяй ды нават прозай. Проза жыцця — гэта «Поры года» ў адчуванні сучаснага чалавека. Ёсць спакуса падумаць і так, але музыка — мастацтва, здольнае ствараць вобраз часу і чалавека ў ім, а гэта ўжо падстава для асэнсавання. Стан, які вельмі пасуе цяперашняй пары, калі ўсе падводзяць вынікі мінулага года.

Пра тое, што мы напярэдадні святая, музыканты таксама падумалі: у канцэрце прагучаць мініяцюры яшчэ аднаго нашага сучасніка, кампазітара Гія Канчэлі паводле музыкі для кіно і тэатра. Для пачатку ўспамінаем любімыя карціны «Кін-дза-дза» ды «Міміно». Здавалася б, як гэтыя два кампазітары спалучаюцца ў адной праграме?

Гэта стыль трыя *Nouvelle Philharmonie*, музыканты якога прыхільнікі канцэпцыі крос-жанру: могуць сумясціць у адной праграме сусветную класіку, сучасныя мінімалістычныя творы, нават далучаюць з'явы поп- і рок-музыкі. І пры гэтым ствараюць адмысловую атмасферу, дзе б ні адбываліся іх канцэрты: ці то на дахах дамоў, ці то на плоце, што дрэйфуе на паверхні вадасховішча, ці то на адкрытай вулічнай сцэне, ці ў філарманічнай зале ў асаблівым асвятленні. Ці не з-за рухомасці, здольнасці прадстаўляць розную музыку якасна і крэатыўна гэтых музыкантаў так любяць у розных краінах Еўропы? Трыя *Nouvelle Philharmonie* ў 2016 годзе было адзначана бельгійскай нацыянальнай музычнай прэміяй *Golden Label*. Ёсць чым ганарыцца: усе музыканты нашы, але працягвалі сваю адукацыю ў еўрапейскіх музычных школах. Скрыпач Арцём Шышкоў пасля Беларускай акадэміі музыкі вучыўся ў Венскім універсітэце музыкі і выканаўчага мастацтва, вяланчэліст Дзіма Цыпкін — выпускнік Парыжскай кансерваторыі, Сяргей Смірноў — галандскай Каралеўскай кансерваторыі ў Гаазе. Падчас канцэртаў на радзіме музыканты імкнуцца ўрававаць айчынную аўдыторыю не толькі якасцю выканання, але і творами, з якіх складаецца праграма.

Марыя АСПЕНКА

Наталля КАРДАШОВА

Сілуэты Спадчыны

Аўтарскі праект
Уладзіміра Цвіркі

Альтанка-маяк.

НАРОЎЛЯ

Шматлікія даведнікі сцвярджаюць, што горад Нароўля вядомы з 1764 года як каралеўскае мястэчка Мазырскага паведа Мінскага ваяводства Вялікага Княства Літоўскага. Прыкладна ў гэты час мястэчка перайшло ў вечнае ўладанне шляхецкага роду Аскеркаў. Згадваецца таксама, што нейкіх паўтара дзясятка гадоў раней у гэтыя мясціны з рабаўніцкімі набегамі неаднаразова наведваліся з суседніх зямель гайдамакі, атрады якіх складаліся ў асноўным з запарожскіх казакоў. Саракавыя гады XVIII стагоддзя былі пачаткам іх нападаў на шляхецкія маёнткі ў межах ВКЛ. Калі так, то Нароўля была тады дастаткова вялікай і заможнай гаспадаркай, каб прывабіць захопнікаў. Зразумела, не на пустым месцы ўзніклі падобныя маёнткі. На гэта патрэбна было, можа, і не адно стагоддзе.

Вядома, што на месцы сучаснага горада, акрамя мястэчка, была і вёска, якая, верагодна, узнікла раней. Яшчэ адзін цікавы факт: археолагі падчас раскопак знайшлі неабвержныя доказы таго, што паселішча існавала тут яшчэ ў перыяд бронзавага веку. Праўда, з гэтага часу да сярэдзіны XVIII стагоддзя пра жыццё тутэйшых насельнікаў невядома нічога.

Пакуль жа пакрочым няспешна па вуліцах Нароўлі, зазірнем у архітэктурную скарбонку горада, завітаем у парк ды ўволю нацешымся непараўнальнымі, чароўнымі краявідамі, якія адкрываюцца з высокага берага на раку Прыпяць ды на яе затокі і азёры, якія зацішна ўладкаваліся на процілеглым беразе, сярод пойменных лугоў і забалочаных пералескаў.

Сам пейзажны парк быў закладзены прыкладна ў 1870 годзе на плошчы каля дзесяці гектараў. Дарэчы, у 30-я гады мінулага стагоддзя ён лічыўся адным з найпрыгажэйшых у Беларусі.

Што да архітэктурных помнікаў, дык амаль усе знаходзяцца ў парку, толькі разбегліся ланцужком уздоўж берага. У першую чаргу гэта сядзібны дом ці, як лічаць многія даследчыкі, палац. Пабудаваны ў 50-я гады XIX стагоддзя прадстаўнікамі шляхецкага роду Гарватаў, да якіх маёнтка перайшоў ад Аскеркаў у пачатку гэтага ж стагоддзя.

Месца для будоўлі абралі вельмі добрае. Галоўным фасадам палац углядаецца ў шыкоўны парк, удала прарэзаны шматлікімі алеямі. Галоўная алея пачынаецца здалёк, ідзе праз сядзібную браму і становіцца як быццам працягам адной з вуліц. Раней яна была старадаўнім трактам, які злучаў Нароўлю з Ельскам і Лельчыцамі ды бег далей на Тураў. Унутраным жа фасадам палац глядзіць праз невялікую прастору двара на Прыпяць. Двухпавярховы будынак велічна ўздымаецца на магутным цокалі.

Палац пабудаваны з цэглы ў стылі позняга класіцызму. Па баках будынак упрыгожваюць узнёслыя гранёныя эркеры. Да Першай сусветнай вайны палац меў двухпавярховыя порцікі, якія надавалі яму грацыёзнасць і ўзбагачалі агульны выгляд. Але потым па невядомых прычынах порцікі зніклі, і палац стаў звычайным двухпавярховым будынкам. Хочацца верыць, што пры яго аднаўленні гэтыя архітэктурныя асаблівасці вернуцца.

У двары паміж палацам і берагам ракі захваўся (на жаль, толькі ў руінах) вельмі рэдкі архітэктурны помнік — фантан з невялікім вадаёмам у цэнтры, які ахінаюць дзве паўкруглыя лавы, у сярэдзіне якіх пафасна ўздымаюцца фатэлі на магутных лівіных нагах. Пабудаваны ён з цэглы, якасна атынкаваны, у стылі праглядаюцца рысы мадэрну.

Трошкі далей ад палаца, таксама на беразе ракі, стаяць грандыёзныя гаспадарчыя будынкi ў стылі неаготыкі і класіцызму. Сёння тут размешчана кандытарская фабрыка.

Але крочым да самай вытанчанай і шыкоўнай архітэктурнай каштоўнасці горада. Альтанка-маяк — сапраўдны шэдэўр! Яна стаіць непадалёк ад месца, дзе рэчка Нароўля злучаецца з больш магутнай Прыпяццю. Для падарожнікаў, якія плывуць па рацэ да горада, сілуэт маяка, які відаць здалёк, — своеасаблівы арыенцір. Альтанка таксама пабудаваная з цэглы ў стылі класіцызму, па-майстэрску атынкаваная. З'явілася яна тут хутчэй за ўсё адначасова з пачаткам будоўлі палаца ці нават раней, калі закладваўся парк. За гады свайго існавання маяк быў неаднаразова пашкоджаны, але жыхары горада аднаўлялі яго зноў і зноў, як нейкі сімвал, як арыенцір з далёкага мінулага.

Спадзяюся, у цудоўную будучыню. А можа, не паднялася нічыя рука, каб знявечыць гэтую прыгажосць.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Алесь Карлюкевіч
Анатоль Крэйдзіч

Віктар Кураш
Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 292-20-51
намеснік галоўнага
рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53
адзел прозы і паэзіі — 292-56-53
адзел мастацтва — 292-20-51
бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ
Нумар падпісаны ў друку
13.12.2018 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 1273

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79.
Індэкс 220013

Заказ — 4642
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі
ў электронным выглядзе,
не вяртаюцца,
і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў
публікацыі.